

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Ecclesiasticae Pars ...

HISTORIAE EC||CLESIASTICAE PARS || PRIMA, QVA CONTI-||NENTVR ||
Eusebij cognomento Pamphili Cæsareæ Palæ-||stinæ Episcopi lib. 10.||
Eiusdem de vita Constantini magni lib. 4.|| Oratio Constantini magni ad
sanctoru[m] cœtu[m].|| Oratio eiusdem Eusebij in laudem Constanti-||ni
magni ad trigesimum ...

Christopherson, John

[Köln], 1569

Evsebii Cognomento Pamphili Episcopi Caesareae Palestinae,
Ecclesiasticae historiae Liber quartus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-29861

EVSEBII HISTORIAE

quæ multorum criminum apud dominum esset infimulata: quam quidem euāgelium secundum Hebræos complectitur. Atque hæc inter alia, quæ recensuimus, comode & opportunè obseruata sint & notata.

Finis tertij libri.

EVSEBII COGNOMENTO PAMPHILI
EPISCOPI CAESARAE PALESTINÆ, Ecclesiasticæ historiæ
Liber quartus.

Quinam Traiano imperante Romanorum & Alexandrinorum fuerunt episcopi.

CAP. I.

Num circiter duodecimum imperij Traiani, episcopus Ecclesiæ Alexandrinæ, cuius paulò antè feci mentionem, vitam cum morte commutat: ac quidam nomine Primus, ab apostolis successione quartus, ministerium Ecclesiæ illius sortitò capit. Eodem tēpore, ubi octo annos

Euaristus in Romanæ ecclesiæ procuratione obeunda compleuisset, Alexander quintus, successione à Petro & Paulo ducta, Pontificatum obtinet.

Qualia Iudei sub ipso perpessi sunt.

CAP. II.

Quemadmodum seruatoris nostri doctrina & ecclesiæ status, magnopere iā tum florebat, & in dies maiores amplioresque faciebat progressiones: Sic Iudeorum cala-

calamitates, malis alio post aliud importatis, magis magisque accrescebant. Nam cum iam imperator ad annum decimum octauum regni sui peruenisset, ingens Iudaeorum multitudo, nouo tumultu de inegro concitato, e medio sublata est. Siquidem non Alexandria solum, & in reliquis Aegypti partibus, verum apud Cyrenem etiam complures veluti crudeli aliquo & seditioso spiritu exagitati, contra gentes, quae una cum illis habitabant, seditionem conflare coeperunt. Atque seditione mirum in modum exardescente, sequente anno, (Lupo id temporis vniuersae Aegypti praefecturam gerente) bellum non exiguum illud quidem & lene mouerunt. Ac in prima dimicatione illi a gentibus victoriam forte consecuti sunt, ac propterea Gentes Alexandriae properere confugientes, Iudaeos, qui in ea ciuitate commorabantur, subito captos oppressosque interfecerunt. Iudaei ergo, qui tum incolebant Cyrenem, Sociorum auxilio, qui Alexandriae habitabant, penitus iam destituti, duce Lucua Aegyptum depopulari, predas agere, agros illius vastare aggressi sunt. Aduersus quos, imperator Marcium Turbonem cum pedestribus, equestribus, & naualibus copiis misit. Hic multis preliis commissis, belloque contra eos non exiguo tempore continuato, infinitas copias Iudaeorum, non solum, qui a Cyrenem, sed etiam qui ab Aegypto, ad auxilium ipsorum duci Lucuae ferenda se contulerant, trucidauit. Imperator igitur admodum veritus, ne Iudaei, qui erant in Mesopotamia, in Gentes eam regionem incolentes, per insidias impetum facerent, Q. Lucio in mandatis dedit, ut illos e provincia funditus tolleret deleretque. Qui quidem facta illuc expeditione, immensam Iudaeorum multitudinem, qui ibi domicilia rerum suarum collocauerant, occidit. Cuius rei causa tam prospere gesta, praefectus Iudaeae ab imperatore declaratus est. Ista etiam gentiles scriptores, qui illorum temporum res gestas literis mandarunt, eisdem ferè verbis posteris prodiderunt.

Qui regnante Adriano fidem propugnabant.

CAP. III.

Postquam viginti annos integros, sex mensibus minus,
 † Traia-

EVSEBII HISTORIAE

Traianus imperio perfunctus fuisset, Aelius Adrianus in eum dignitatis gradum succedit. Hunc Quadratus, oratione coram habita, compellat, & Apologiam, quam pro nostrae religionis defensione propterea contexerat, quod nonnulli nequa & perditii homines nostris molestiam facessere conarentur, ei offert: quod quidem opus, cum apud multos fratres ad hoc usque tempus, tum apud nos habetur in manibus: ex quo praecleara mentis intelligentiae & Apostolicae veritatis excutiendae regulae indicia, quae in illo viro elucebant, facile licet peruidere. Idem porro author suam ipsius ostendit antiquitatem, scribens ad hunc modum. Seruatoris nostri res gestae semper hucusque ante hominum oculos versatae sunt, & verae etiam sunt. Nam nonnulli ab eo ad sanitatem restituti, alij a mortuis excitati, tum id quidem temporis cum essent morbis liberati, visi sunt, postea etiam semper haecenus una nobiscum comorati: propterea quod non solum cum seruator apud nos versabatur, sed etiam post eius decessionem, ad longinquum tempus fuere superstites, adeo ut ad nostra usque tempora non pauci eorum vitam producerent. Verum de Quadrato ista accepimus. Aristides etiam, scriptor fidelis, & institutis nostrae religionis imbutus, Apologiam pro fide nostra scriptis post se reliquit: quam quidem Adriano dedicauit, ut Quadratus antea suam. Qui eius liber, adhuc a plerisque custoditur.

*Qui sub eodem, Romanorum & Alexandrinorum
episcopi fuerint. CAP. IIII.*

Tertio anno Adriani imperij, Alexander Pontifex Romanus, cum decem annos in eo munere fungendo compleuisset, decessit a vita. Cuius Xyllus successor fuit. Eodem ferè tempore, Primus Alexandriae episcopus cum duodecim annos illi Ecclesiae praefuisset, morte occumbit, quem secutus est Iustus.

Qui inde à Seruatore, usq; ad eos qui nunc commemorantur, Hierosolymorum fuerint episcopi.

CAP. V.

Epi-

Episcoporum autem tempora, qui ecclesiam Hierosolymitanam rexerunt, quoniam ut fertur, vitam ad breue admodum temporis spatium propagabant, nusquam scriptorum monumentis seruata reperio. Tantum tamen ex quorundam scriptis animaduerto, episcopos numero quindecim ad obsidionem, Adriano regnante contra Iudæos factitaram, gradatim succedendo, illic fuisse, quos vniuersos antiqua Hebræorum stirpe, (totam namque eorum ecclesiam ex Hebræis fidelibus coaluisse constat) fatos memorant; atque adeo Christi cognitionem ingenuè vereq; amplexatos: ita ut ab illis, qui iam tum de rebus eiusmodi rectè iudicium ferre poterant, reuera officio & ministerio episcopali digni iudicarentur: qui quidem ab Apostolorum tempore ad eam tum obsidionem, in qua Iudæi iterum à Romanorum imperio desciscentes fuere, non exiguis præliis assistati, serie successionis continuata, eam ecclesiam rexerunt. Quapropter licet Episcopi, qui ex circumcisione erant, eo tempore prorsus defecissent, sumpto ab illo, qui primus ordine fuit, exordio, illos in præsentia enumerare necessarium arbitror. Primus ergo erat Iacobus, frater Domini appellatus. Secundus Simeon, Tertius Iustus, Zaccheus quartus, Quintus Tobias, Sextus Benjamin, Ioannes septimus, Octauus Matthias, Nonus Philippus, Decimus Seneca, Vndecimus Iustus, Leui duodecimus, Ephres decimustertius, Decimusquartus Ioseph, quibus omnibus decimusquintus accessit Iudas. Totidem ciuitatis Hierosolymorum episcopi fuerunt, qui ab Apostolis tum ad hunc quem dixi, Iudam, tum ad tempus vsque Adriani ordine successionis continuarunt, itque omnes ex circumcisione. Iam verò, duodecimo anno imperij Adriani, vbi Xystus decem annorum spatium in Romani pontificatus administratione confecerat, septimus ab Apostolis successit Telesphorus: anno autem, & mensibus aliquot præterlapsis, Eumenes, simulatq; Iustus, qui ante illum id muneris fuisset executus, vndecim annos in episcopatu transegerat, ad ecclesiam Alexandriæ moderandam sextus ordine designatus est.

EVSEBII HISTORIAE

Postrema Iudæorum sub Adriano obsidio.

CAP. VI.

PORRÒ cum Iudæorù defectio lógius indies serperet, fufus præfectus Iudææ, auxiliariibus copiis ab imperatore fibi ad eam ré miffis, illorù amétiam, tanquã causam oblatam ad exitium arripies, acerbe & crudeliter eos exagitat: virorum ac mulierum vnà cum liberis infinita propè millia confertim concidit: belli iure agros illorum populo Rom. adiudicat. Quo quidem tempore Iudæorù dux erat Barchochebas (quod quidem nomen, fi lubet interpretari aſtrum ſignificat) vir quanquam reliqua vitæ ratione cruentus ac prædo nefarius, ipſa tamen appellatione, tanquam ſy dus aliquod è cælo delapſum, ſe illis, qui velut homines ex mancipiorù numero, graui ſeruitutis iugo oppreſſi, atque miſerijs ærumnoſis afflicti erant, affectiq; erant, lucẽ ac ſpem ſalutis allaturù falſò cõmentus eſt. Iam verò cum, decimo oãtauo anno imperij Adriani, bellum iuxta vrbem Beththera nuncupatam (quæ erat omnium rerum præſidiis munitiſſima, neque adeo longè à ciuitate Hieroſolymorum ſita) vehementius accenderetur, cumq; extra vrbis mœnia longinquiore temporis ſpatio cõtinuaretur obſidio, & rerum nouandarum authores, fame ac ſiti eſſent ad extremam propè perniciem detruſi, & caput illius temeritatis debitas pœnas perſoluiffet, Ariſcopellæus narrat, vniuerſæ genti ex illo tempore prorfus interdictum, ne pedem in agrum Hieroſolymitanum aliquando inferrent: & legis decreto, inſtitutiſq; Adriani vetitum, (ille planè ſic in mandatis dederat) ne vel ex edito loco paternum ſolum oculis aliquando aſpicerent. Hieruſalem ergo cù ita eſſet Iudæorù gente orbata, & veteribus incolis prorfus deſtituta, genereq; frequentata exterorum hominù, deinceps cum eſſet à Romanis occupata, nomen cõmutauit, & ad honorem Aelij Adriani imperatoris, qui eam deuiciffet, illuſtrandum, Aelia appellata eſt. Porrò autè ſimulac eccleſia, quæ ibidem fuit, ex gentibus coaleſceret, primus poſt epifcopos, qui erant ex circuncifione, Marcus adminiſtrationem gregis Hieroſolymitani capſit.

Quinam

Quinam eodem tempore fuerint falsæ scientiæ duces.

CAP. VII.

Iam verò cum ecclesiæ tanquam clarissima quædam lumina suum splendorem, per totum orbem terrarum diffudissent, & fides in seruatores ac Dominum nostrum Iesum Christum in vniuerso hominû genere magnopere vigeret, diabolus osor probitatis, veritatis inimicus, & humanæ salutis semper hostis infestissimus, omnes suas machinas & fallacias contra totâ ecclesiam versans, sicut iam pridè externis persecutionû procellis, & impetu aduersus eam dimicauerat. Sic tum quidè ab illis viis interclusus, viris perditis & plenis præstigiârû, tanquam quibusdam instrumentis ad perniciem animorum, atque adeo ministris ad interitum comparatis vsus, alio insidiarum genere oppugnare, omnesque vias excogitare studuit, quibus hi præstigiatores, & homines fraudulentis illam ipsam nostræ religionis appellationem callidè prætexentes, nò modo fideles, quos fortè laqueis suis irretirent, in profundâ internecionis voraginem vnâ secum præcipitarent, sed etiam fidei ignaros rudesq; perditis suis conatibus, pariter ab aditu, qui ad salutare Dei verbum patebat, penitus auerterent.

Nam virus quoddam erroris subdolum & biceps, instar serpentis cuiusdam ex Menandro (quem iam dudum Simonis successorem fuisse commonstrauimus) quasi ex pellifero fonte erumpens, duos duarum sectarum inter se discrepantium authores & duces edidit, Saturninum genere Antiochenum, & Basilidem Alexandrinum: quorum ille in Syria, hic verò in Aegypto scholas errorum Deo & pietati repugnantium instituit. Saturninum au-

Iren. 1. ca.

22.

teris prodiderant, tanquã præsidia ad errorum impetus, quos suprã posuimus, depellendos, posteris reliquerunt. Ex quorũ numero, refutatio Castoris Agrippæ scriptoris eo tempore præstantissimi, valentissima illa quidem, quam contra Basilidem cõposuit, ad nos peruenit. Quæ quidem subtile præstigiarũ & captionum illius viri acumen apertissimè detexit patefecitq; . Ac dum occulta illius & nefanda manifestò prodit mysteria, asserit etiam illum quatuor & viginti libros in Euãgelium scripsisse, & non modo novos prophetas ad errorem suum nobilitandum excogitasse, eosq; Barcabã, & Barcoph appellasse nouis nominibus, verum etiam angelos, qui nunquã extitissent, sibi ipsi continxisse, barbaraq; illis imposuisse nomina, quò hi, qui huiusmodi res vehementer suspicerent, in multò maiorem traducerentur admiratione: docuisseq; præterea quòd hostias Idolis immolatas comedere, & persequutionum temporibus fidem audacter & libere eiurare, res essent indifferetes: ac demiq; Pythagoreorũ more institutoq; his, qui se in ipsius disciplinam tradebant, quinquenij silentium præcepisse. Ista aliaque eius generis, simulatq; Agrippa, quem dixi, de Basilide enumerauerit, veteratorias fraudes illius erroris, quem cõmemorauimus, suis quasi integumentis pulchrè euoluens, in oculis atque in conspectu omnium defigit. Scribit etiam Irenæus Carpocratem, eisdem cum illis vixisse temporibus, alteriusq; hæresis, quam (qui Gnostici vocabantur) tenuerunt, quasi parentem & procreatorè extitisse. Isti magicas Simonis præstigias non ex occulto quidem, vt ille, sed iam in apertum iure proferendas censuerunt: & non modo philtis amatoris curiosè ab illis elaboratis, & quibusdam dæmonibus, qui eorum animis nefaria iniecere somnia, quique illis assessores extitere, verum etiam aliis non disparibus ineptiis se iam tanquã rebus maximi fere momenti & ponderis nobilitarunt. Porro autem eos, qui ad perfectionem mysterij, imò vero sceleris, quod apud istos est, peruenire vellent, omnia, quæ sunt turpissima, eorum tamen inuentis, quæ modo docuimus, appositè congruentia, moliri oportere perdocuerunt: quinetiam addiderunt illos non posse ange

*Vide Iræ.
& Epiph.*

*Lib. 1. ca.
24.*

angelos orbis terrarum principes (Sic ij quidem eos appellant) euitare, nisi talibus ac tam infandis mysteriis, quod cuique eorum deberetur, sedulo præstarent. His igitur diabolus, qui ex maleficiis capit lætitiã, tãquam suæ nequitiaë ministris, fortè vsus est: quò qui fidem receperant, illorum suafu non solum in fraudem inducti, ad acerbum adeo, & miserabilem interitum quasi constricti abriperentur, verũctiam gentibus, quæ erant à fide alieni, copiam & tanquam aniam præberent, sacrosancto Dei verbo petulanter impieq; obtrectandi: eo plane consilio, vt fama de flagitiosa istorum vitæ ratione passim dissipata, turpem ignominiaë notam vniuersæ Christianorum multitudini inureret. vndè certè accidit, vti nefaria quædam opinio de nobis excitata, eaq; ab omni ratione alienissima, per infidelium animos lôgè lateq; peruaderet, quòd videlicet tum nefando concubitu matres, & sorores violare, tum etiam scelerato quodam alimenti genere vti non vereremur. Verum ista mala ad prolixum temporis spatium diabolo ex sententia propterea non processerunt, quòd ipsa veritas suum extulit caput, & progrediente tempore, claro quasi lumine resplenduit. Etenim fraudulentum aduersariorum conatus eius vi refutati & oppressi, confestim euanuerunt. Quippe alij ex aliis noui & inauditi errores enascentes, & priores semper pedetentim ad nihilũ prolabentes, obsolescere cœperunt: inque multiplices, ac non vniusmodi sectas & formas dirempti, ad extremum funditus extincti sunt. Cæterum insignis veræ & catholicæ Ecclesiæ splendor perpetuò eodem modo & eisdem virtutis vestigiis incedens, mirandum in modum propterea creuit & dilatatus est, quòd veneranda, sincera, libera, modesta & pura diuinæ viuendi rationis, Christianæque pietatis institutio, per vniuersum tum Græcorum, tum Barbarorum genus claritate quadam eximia & decore euituit: atque etiam deformis infamiaë labes, quæ à maleuolis nostræ religioni aspersa fuerat, simul cũ tẽpore deleta, prorsus in nihilũ recidit. Nostra igitur sola permansit disciplina, vtpote quæ tum

EUSEBII HISTORIAE

propter grauitatem & modestiam, tum propter diuinam & sapientia præcepta institutaque, sola esset apud omnes & auctoritate potita, & summa amplitudine præstare iudicata: sic ut nemo ex illo tempore hæctenus turpem aliquam dedecoris maculam fidei nostræ auderet inferre: nec ullam talem ignominiam importare, quali illis, qui contra nos iam pridem nefariè coniuressent, uti volupe fuisset.

Qui fuerunt Ecclesiastici scriptores. CAP. VIII.

Iisdem temporibus ipsa veritas, complures eius defensores & patronos in lucem protulit: qui quidem non ratione solùm & refutatione scriptis minime prodita, sed etiam certis demonstrationibus literarum monumentis mandatis, contra impias errorum prauitates strenuè pugnaverunt. Ex quorum numero fuit Hegesippus, vir propter doctrinam præstantiam in luce atque in hominum notitia versatus: cuius testimoniis iam antea, dum res nonnullas Apostolorum temporibus gestas, ab eoque scriptis traditas commemorabamus, sæpius vsi sumus. Ille enim sinceram & minime fucatam Apostolicam prædicationis traditionem, quinque libris, illo quidem scribendi genere maxime simplici & summissio, literis persequi aggrediens, tempus, quo ipse floruit, apertè indicat, idque in ipso operis sui exordio, ubi de his, qui in initio idola erigere, statuereque cœperat, sic scribit. Quo illis (inquit) plus haberetur honoris, sepulchra monumentaque vacua, atque adeo templa exædificarunt, sicut adhuc faciunt. In quorum numerum refertur Antinous, Seruus atriensis Adriani Cæsaris. Ad cuius honorem celebrantur certamina, quæ Antinoia dicuntur: quæ etiam hac nostra ætate sunt. Etenim Adrianus ciuitatem extruxerat eius nomine nuncupatam, Antinouum, & rates etiã ac sacerdotes ad eum colendum constituerat. Eodem ferè tempore vixit Iustinus, verè ac diuinæ philosophiæ fautor maximus, qui quidem adhuc in gentiliu scriptis & humaniore literatūra sedulo seipsum exercebat. Ille in Apologia, pro Christiana religione ad Antoninum de tempore illo ita scribit. Non alienum ratione putamus, si in hoc sermone etiam Antinoi, qui modo penè vixerit, mentionem fecerimus: quæ omnes ut Deum pro-

*Vide
Chro. Eu
Eusebij.
Iusti fol.
146. li. 6.*

pter metū ab imperatore illis incussum, venerari coacti
 sunt, idq; cū pro certo cognoscerent, quisnā esset, vnde,
 & quo loco natus. Idē scriptor, de bello id tēporis cōtra
 Iudæos suscepto mentionē faciens, ista tradit. In hoc Iu-
 daico bello, quod iam geritur, Barchochebas, qui Iudæis
 author fuit, vt ab imperio Rom. deficerēt, Christianos
 solos, si non Christū denegent, maledictisq; figāt, iubet
 ad graua supplicia abduci. Quo quidē tempore idē Iu- *Iust. fol.*
 stinus narrat se nō temere quidē & inconsultō, sed con- *146.*
 sideratē & iudicio quodā à Græcorum Philosophiæ stu-
 dio ad verā pietatē se ipsum transtulisse. Sic de ea re scri-
 bens: Ipse equidē Platonis præceptis & institutis admo-
 dum oblectatus, cū & audirē Christianos ignominis ap-
 petitos, & non ad mortē solum, sed etiā ad ea quæ putan-
 tur itidem permultū terroris hominū mētibus iniicere,
 quā viriliter & aīo excelso graderētur, oculis cernerē,
 sic cogitabam, non posse fieri, vt tales vel vitiorum ma-
 culis se cōtaminarent, vel voluptatum illecebris vlla ex
 parte caperentur. Nam quis voluptatis blanditiis dedi-
 tus, quis in omnē intemperantiā effusus, quis humanę car-
 nis cōmesturam deliciarū loco statuens, poterit mortem
 amplexari, quō illis, quibus se obstrinxerit, cupiditatib⁹,
 omninō priuetur? An non potius omni conatu labora-
 uerit, vt vitā, qua hic fruitur, perpetuo degat? an nō ma-
 gistratus, si quid forte admiserit sceleris celauerit? nedū
 seipsum tam crudeliter interficiendū prodiderit? Est præ-
 terea apud eundē authorem, Adrianum à Serennio Gra-
 niano, præfecto illustrissimo, literas pro Christianis ac-
 cepisse, quæ istam cōplectebantur sentētiam: sibi iniquū
 videri, Christianos nullo obiecto crimine, indictaq; cau-
 sa, quō populi acclamationibus satisfiat, neci dare: atque
 Adrianū deinde Minutio Fundano, Asiæ Procōsuli, re-
 scripsisse: præcepisseq;, vt neminē Christianū abiq; iusto
 crimine intentato, & accusatione recte vereq; ad ipsum
 delata, morte mulctaret. Cuius epistolæ exēplar Latino
 sermone vt erat, seruatū, Iustinus in Apologia sua ponit.
 Ante cuius initium ista ad eundem præfatur. Etsi ex epi-
 stola patris tui Adriani Cæsaris, maximi & illustrissimi
 principis, possumus iure repetere, vt iudicia de Christia-
 nis,

EVSEBII HISTORIAE

nis (sicut postulauimus) mandes ex æquitate fieri. Illud tamen non tam postulauimus, quòd ab Adriano præceptū sit, quā quod pro certo intelligimus, illud ipsum quod a nobis postulatū est, iustum æquūq; existere. Ac quò certius cognoscas, hoc nos verè commemorare, epistolæ Adriani exemplar subiūximus: Quod quidē ita se habet.

Epistola Adriani, ne quis Christianorum, indicta causa pellatur.

CAP. IX.

*Adriani
epistola
pro Christi-
anis.*

MInutio Fundano S. Epistolam à Serennio Granniano viro præstantissimo, in cuius locum tu ipse surrogatus es, scriptam accepi. Atque mihi sanè videtur res causaq; non sine accurata inquisitione prætermitterèda: ne tum homines Christiani magnopere conturbentur, tum calumniatoribus, sceleris in eos admittèdi facultas præbeat. Quod si homines prouinciales, pro sua postulatione, quicq; verè ac manifesto afferre affirmareq; contra Christianos poterunt, quò pro tribunali, iusto iudicio conuincantur, eo se solum conuertant, eò spectent. Verum vt multitudinis solum petitionibus clamoribusq; morte mulctentur, nullo modo permitto. Imò vero multo magis par est, si quis cuiquā crimen velit intendere, vt tu de illo diligenter decernas: & si à quoquā Christiani homines in iudicium vocètur, ostendanturq; aliquid contra leges designasse, tu ita prout criminis ratio, & modus, postulat decidas statuasq;. At meherculè, si quispiam quò eos calumnetur, istud tentauerit, tu eiusmodi hominem, pro nequitia & crudelitate seuerè coarguito: atq; adeò, sedulò prospicito, vt debitas pœnas luat. Hæc de Adriani epistolæ exemplari.

Quinam sub Antonino, Romanorum & Alexandrinorum episcopi fuerint, & de eiusdem temporum Hæresiarchis.

CAP. X.

Postquā Adrianus, vigesimo primo anno imperij sui, vitam naturæ debitam reddiderat, Antoninus cognomèto Pius Reip. Romanæ gubernacula suscipit. Delesphoro vero, primo huius imperij anno, vndecimo autem sui ministerij completo, ex hac luce migrante, Hygino Pontificatus ecclesiæ Romanæ sorte obuenit. Verum

rŭ Irenæus narrat Telesphorum martyrio mortem suam
 illustrē effecisse: ostenditque eo tempore, quo Hyginus,
 quem dixi Pontificatum ecclesiæ Romanæ gerebat, non
 modo Valētinū proprię cuiusdā sectæ errorisq; authorē,
 verū etiā Cerdonē principē peruersæ opinionis, quā tue-
 batur Marcio, cœpisse Romæ cognitū esse. Ita enim scri-
 bit. Valentinus Hygino Pontificatū administrante, Ro-
 mā venit: viguit sub Pio, & ad Anicetū vsq; permanfit,
 Cerdo qui Marcionē anteibat atate, itidem sub Hygino
 (qui nonus erat Pontifex, ad ecclesiā venit, suum errorē
 apertē cōfitetur: Sicq; vitam instituit. Interdū clam & ex
 occulto docet, interdū denuō agnoscit errorē: nonnunq;
 de doctrinę suę institutis palam coarguitur, refutaturq;
 atq; adeō ex fratrum cœtu frequentiaq; excluditur. Ista
 in tertio libro contra hæreses cōmemorat. In primō autē
 de eodē rursus Cerdone, hæc quæ sequūtur narrat. Cre-
 do quidā, ab his, qui erāt Simonis emuli imitatoresq;, oc-
 casionē arripiens Hygino Romanā ecclesiā regente, qui
 ab Apostolorū tēpore nonus erat Pontifex, Romā cōmi-
 grauit: docuitq; Deū à lege & prophetis prædicatū, non
 esse patrē domini nostri Iesu Christi. Illū enim cognitū,
 hunc autē obscurū & ignotū, illū iustū & seuerū, hūc bo-
 nū & benignū fuisse. Marcio itē Ponticus huic succedēs,
 impudenter quidem & perfriſta fronte iactans conuitia,
 eiusdē erroris doctrinā mirē amplificauit. Idē porrō Ire-
 nęus Valentini de materia profundū & immensum antrū
 erroris, qui erat in tam multiplices & tortuosas formas
 diuisus, acutissima mentis acie tanq; effodiens in lucēq;
 educens, occultam eius perniciē, & instar serpētis se in-
 ter latebras occultantis, in intimis recessibus abdita de-
 nudauit. Aliū quendā præterea nomine Marcum magicæ
 nequitie peritissimū, eiusdem temporibus, emerſisse com-
 memorat. Profanos præterea impiosq; istorū trium ritus,
 ceremonias, & scelestā mysteria, quibus homines, qui se
 ad eorū sectā conferunt, inſtantur, apertē docet his ver-
 bis. Nonnulli ex illis genialem thalamum apparāt, & in-
 uocationibus quibusdam nefandis abdita mysteria, in
 eos exequentur, quos ad suum errorem admittunt,
 & illud quod ab illis fit, spirituales esse nuptias ad
 simi-

Iren. 3. li.
cap. 4.

Iren. li. 1
cap. 28.

EVSEBII HISTORIAE

similitudinem connubiorum, quæ in cælis contrahuntur, prædicant: Alii autem eos deducunt ad aquas, & inter baptizandû ita fieri solent. In nomine ignoti rerum vniuersarum parentis, & veritatis omnium procreatricis, & illius, qui è cælo in Iesum delapsus est. Alij vero nomina proferunt Hebraïca, quò initiatos maiore admiratione afficiât. Quinetiam Hygino post quartum Pontificatus sui annum decedente è vita, Pius Romanæ ecclesiæ procurationem obtinet: Apud Alexandriam vbi Eumenes decem & tres annos integros administrationis suæ compleuerat, Marcus pastor & Episcopus declaratur: qui decem annos eo munere perfunctus, mortem obit, & Celadion Alexandrinæ ecclesiæ suscipit gubernationem. In vrbe Roma, Pio ad decimum quintû Pontificatus sui annum mortem oppetente, Anicetus illius ecclesiæ ministerio præficitur. Cuius temporibus, Hegesippus, se Romam contulisse narrat: ibidèq; vsq; eo mansisse, quoad Eleutherus Põtifex crearetur. Quibus quidè temporibus, Iustinus philosophi habitu, tum verbû Dei prædicando, tum scriptis pro fide acriter concertando, magna famæ celebritate enituit. Qui in libro, quem contra Marcionem scripserit, memorat eo ipso tẽpore, quo eum librum contexit, vitam Marcioni suppetisse. Ita enim loquitur: Marcion quidam Ponticus, qui adhuc superstes est, illos, qui eius obsequuntur sententiæ, alium quendam nominare maiorem Deum, quam mundi opificem docet: atq; etiam dæmonum ope adiutus, permultos ex vniuerso hominum genere inducit, vt loquantur blasphemias, & Deum vniuersi fabricatorem, Christi patrem esse pernegent: aliumq; quendam præter istum, tanquam longe potentiozem, mundum istum condidisse asserant. Atque omnes certè, qui ex istorum schola profecti sunt, Christiani, vt diximus, nuncupantur, idq; eo modo, quo philosophorû sectæ & decreta: quæ quidem tametsi minimè sint communia, illis tamen commune philosophiæ nomen semper tributum est. Iis etiam adiungit. Contra omnes hæreses, quæ antehac inter homines vagatæ sunt, est opus à nobis editum: quod quidem, si videtur, vobis perlegendum trademus.

De lu.

De Iustini ad Antoninum Apologia.

CAP. XI.

CONSTAT item eundem Iustinum, tum contra Gentes librum accuratissimè lucubralle, tum alios nonnullos, qui Apologiam pro nostra fide continent, composuisse: quos Imperatori Antonino, cognomento Pio, & Senatui Rom. dedicauit. Etenim Romæ est id temporis commoratus. Atque in eadem Apologia qui sit, quo genere, & quo loco natus, explicat his verbis. Imperatori Tito Aelio Adriano Antonino Pio, Cæsari Augusto: & verissimo filio adoptiuo Philosopho, & Lucio Philosophi Cæsaris natura filio, & Pii adoptiuo, humanioris literaturæ fautori, sacro sancto etiam Senatui, & P. Ro. pro his, qui ex vniuerso hominum genere immeritò planè & intultè rapiuntur in odium, ignominiiisque vexantur, Iustinus Prisci Bacchij filius, exigente Flauia Neapolis vrbis Syriæ Palestinæ, vnus ex illorum numero, supplex obnixis præcibus hanc meam petitionè offero.

Epistola Antonini, Ad populum Asiæ de religione nostra.

CAP. XII.

AB ALIJS item fratribus in Asia degentibus, qui variis cuiusque modi contumelijs, iniurijsque à populo prouinciali erant magnopere onerati, idem Imperator rogatus, tale edictum in communi concilio Asiæ diuulgari præcepit.

*Imperator Cæs. Marcus Aurelius Antoninus Augustus,**Armenius Pont. Max. Trib. Potest. xv. Cos. iij.**Communi concilio Asiæ. S.*

NOUI equidem diis curæ esse, ne tales homines impuniti in obscuro lateant: nam illi ipsi sat scio, de iis, qui cultum ipsis tribuere recusant, sunt multo acerbius supplicium sumpturi, quàm vos. Ac quibus hominibus iam ipsi grauem exhibetis molestiam, & tanquam impios, atque à deorum cultu auersos insimulatis, eorum planè, quam habent, magnopere confirmatis religionem. Illis enim magis in optatis est, vt in crimen adducti, mortem

Iust. fo.
163.

EVSEBII HISTORIAE

tem pro Deo suo oppetant, quàm vt vita fruuntur. Vnde
sua ipsorum vita hoc pacto prodita, multo maiore clario,
reque reportant victoriam, quam si imperata, quæ vos ab ipsis fieri
postulatis, obirent. Cæterum de terræ motibus, qui vel
præterierunt, vel iam sunt, non alienum à ratione vide-
tur vos commonefacere: quando quidem & cum adsint,
animos dimittitis, & infœlices vestri omnium casus in illo-
rum religionem, tanquam eorundem causam transfertis. At illi cum
tale quid eueniat, constantius firmiterque Deo fidunt. Vos
autem toto illo tempore, Deum penitus ignorare, resque
sacras prorsus contemnere, & non solum cultus, qui soli
Deo debetur, inscii esse & expertes, verum etiam, eos, qui
illum obseruant & venerantur, grauitate exagitare, & ad mor-
tem usque insectari videmini. Pro quibus hominibus, multi,
qui nostris præfuerunt prouinciis, iam ante diuinissimo san-
ctissimoque nostro patri literas scripserunt. Ad quos qui-
dem ille rescripsit, nihil eiusmodi viris negotij facessendum,
nisi forte aliquid maleficij contra Rom. imperium desig-
nare moliantur. Ad me etiam eorum causa scripsere multi:
quibus per literas, patris mei sententiæ & voluntati as-
sentientes, responsum dedi. Quod si quispiam igitur cuius Christiano,
quia Christianus sit, pergat molestiæ quicquam, aut er-
minis inferre, ille, cui crimine illatum fuerit, etiam si re ipsa
Christianus deprehensus sit, absoluitur: qui autem illum
accusauerit, iustum debitumque supplicium subeat. Hoc edictum
Ephesi in communi totius Asiæ concilio diulgatum fuit.
Atque ista ita accidisse: Merito Sardensis ecclesiæ episcopus
(qui eodem tempore hominum fama celebris fuit) tes-
tatur perspicue suis ipsius verbis, quæ sunt posita in Apo-
logia vtilissima illa quidem, quam per nostræ fidei & re-
ligionis defensionem contexit, eamque Imperatori Ve-
ro dedicauit.

Que de Policarpo Apostolorum familiari traduntur.

CAP. XIII.

Temporibus modo demonstratis, dum Anicetus Rom.
ecclesiæ præerat, Polycarpum, cui adhuc suppedita-
bat vita, Romam aduentasse, & cum Aniceto in con-
gressum colloquiumque de controversia, quæ fuit de die Pasche
cele-

celebrando suscepta, venisse, cōmemorat Irenæus. Aliam
 item historiam de Polycarpo idem scriptor tradit, quam
 ex tertio eius libro contra hæreses petitam, his quæ de
 eo tradita sunt, necessariò putamus adiungendam: quæ
 ita se habet. Polycarpus non solum ab apostolis institu- *Iren. li.*
 tus, & cum multis, qui Christum oculis conspicati sunt, *3. ca. 3.*
 familiariter versatus, sed etiam ab eisdem in Asiam dele-
 gatus est, quo Smyrnenſis ecclesiæ episcopatum capeſ-
 seret: quem quidem nos, ineunte ætate, vidimus. Nam
 diu vitam propagavit, & planè grandis fuit: qui summa
 cum admiratione & celebritate martyrium perpessus,
 cessit è vita: eaque perpetuò docuit, quæ ab apostolis di-
 dicerat, quæ ecclesia tradit, quæ denique sola vera sunt.
 Atque ista testimonio confirmant cum omnes ecclesiæ
 Asiaticæ, tum episcopi, qui hætenus successerunt Poly-
 carpo: qui profectò testis veritatis fuit multo fidelior
 constantiorque, quàm Valentinus, Marcion, & totum
 reliquum genus eorum, qui tot & tam pestiferas in ec-
 clesiam errorum sectas inuexerunt. Qui tandem, Ani-
 ceto Rom. ecclesiæ episcopatum gerente, Romam ad-
 uentans, complures ab errore hæreticorū (quos diximus)
 auocauit, & ad ecclesiam Dei veramq; religionem tra-
 duxit: palamq; prædicauit, se ab apostolis accepisse hanc
 vnam & solâ veritatē, quæ est ab ecclesia tradita. Sunt
 etiam, qui ab eo audiuerint Ioannem domini discipulum,
 cum Ephesi ad balnea se conferret, intusque videret. Ce-
 rinthum hæreticum, se mox è balneo illo tum proripuisse:
 & eos qui vnâ erant, hoc modo esse hortatum: fugiamus
 ocyus, ne balneum, in quo est Cerinthus, veritatis aduer-
 sarius, extemplo corruat. Idem Polycarpus Marcioni in
 eius conspectum venienti dicentiq; rogantiq;, nosce nos
 amabo, respōdit, noui equidem primogenitū Satanę. Ta-
 lem enim tum Apostoli, tum illorum discipuli adhi-
 buerunt cautionē, vt ne sermonem quidē cū aliquo illo-
 rum, qui veritatē fallaciter suis commentis adulterare ni-
 tebatur, aliquândo cōferre vellent. Sicut Paulus admonet *Tit. 3.*
 hæreticum hominem post vnâ & alteram admonitiōē
 deuota, sciēs, quod talis auersus est, & peccat proprio iudi-
 cio cōdēnatus. Est etiā epistola Polycarpi ad Philippēses
 scripta

EUSEBII HISTORIAE

scripta accuratissimè : ex qua expressam fidei illius notã, & veritatis prædicationem hi, quibus libitum sit, quiq; suæ salutis rationem ducant, possunt manifestò perspicere, hæcenus Irenæus. Polycarpus quidem in ea epistola, quam diximus ad Philippenses scriptam, quæque adhuc extat, quibusdam prioris epistolæ diui Petri testimonis vtitur.

Quomodo regnante Vero, Polycarpus vna cum aliis in ciuitate Smyrneorum martyrium passus sit.

CAP. XIII.

ANtonino cognomento Pio, cum vigesimum secundum annū imperij sui confecisset. M. Aurelius Verus, eius filius, qui & Antoninus dictus est, cum Lucio fratre successerunt. Eodem tēpore Polycarpus cum Asia maximis persecutionum procellis, turbaretur, martyrio supremum vitæ diem egit. Cuius quidem vitæ exitum literarum monumentis adhuc conseruatum, in hac nostra historia memoriæ prodere, cum primis necessarium arbitror. Est autē epistola, ex persona ecclesiæ Smyrnenfis, cui præfuit Polycarpus, ecclesiis Ponti scripta, quæ ea, quæ ad eius martyrium spectant, perspicuè docet his verbis. Ecclesia Dei, quæ Smyrnam incolit, ecclesiæ, quæ est Philomilij, & aliis omnibus sanctis, & catholicis, ecclesiis, quæ vbiq; gentium sunt, misericordia, pax, & charitas Dei patris, & domini nostri Iesu Christi affatim impleatur. Scripsimus vobis fratres, quæ videbantur pertinere, cum ad alios martyres, tum ad Beatinum Polycarpum: qui quidem persecutionis flammam contra ecclesiam incensam, sanguine suo copiosè per martyrium effuso penitus restrinxit. Istis deinceps, antequam in martyrii Polycarpi explicationem ingrediuntur, ea quæ spectant ad cæteros martyres, ordine narrant: & qualem quamque celsam erectamque animorum firmitatem ad dolorum morsus tolerandos ostenderint, scitè describunt. Nam, vt epistola loquitur, qui vndiq; circumfistebant, cum coram cernerent illos partim flagris, ad intimas vsq; venas, & arterias dilaceratos, sic vt iam viscera, aliaque occultiora membra intimis corporis recessibus

libus

fibus abdita oculis omnium subijcerentur, partim buccinorum testis è mari deportatis, & lapillis quibusdam præacutis substratis afflictos. & per quodque suppliciorum ac tormentorum genus raptatos, & bestiis denique immanibus ad dilaniandum traditos, cū coram, inquam, cernerent illos hæc omnia tam tolerantur sustinuisse, incredibili propè admiratione obstupuerunt.

Inter quos Germanicum quendam qui diuina gratia roboratus, imbecillitatem animi naturaliter insitam, quæ efficit, vt corporis mortem vehementer extimescamus, e-rexit recreauitq; propter eximiam & singularem eius constantiam facile primas tulisse memorant. Nam cum proconsul illi persuadere conaretur, proponeret ætatem, & magnopere flagitaret, vt cum iam adolescens esset, & in ipso ætatis flore constitutus, sui ipsius misericordiam caperet, eum illa minime curasse, sed abiecta cunctatione, ferè parato animo attraxisse ad se, & prope vi, in corporis sui laniatum impulisse: quò celerius ab hac iniusta & impia vita liberaretur. Verù quanquam vniuersa multitudo, tum diuini & cælestis huius martyris fortitudinem & constantiã, propter egregiam & generosam mortem magnoperè admirabatur, tum excelsam vniuersi generis Christianorum virtutem vehementer suspiciebat: tamen subito vnà omnes, hoc pacto cœpisse conclamare: Tolle impios: Quærat Polycarpus. Quinetiam cū permagna turba istis populi clamoribus de Christianis conquirendis facta esset. Phrygen quendam, nomine Quintum, qui nuper è Phrygia aduentauerat, simul ac immanes feras & terribiles præterea cruciatus perspexerat, molli & fracto animo attonitum obstupuisse: & tandem, salute prodita, manus præ ignauia dedisse. Declarat quidem eadem quam modo citauimus epistola, illum non prudenti animi prouisione & concilio adductum, sed temerè & quasi repentino vento incitatum, cum aliis ad tribunal iudicis ruisse: qui simul atque deprehensus tenebatur, illustre & euidens omnibus exemplum proposuisse, ne inconsideratè & imprudenter huiusmodi rebus se aliquando obijcerent. Sed isto modo de illorum martyrum exitu à nobis expositum sit. Po-

EVSEBII HISTORIAE

lycarpum autem, qui maximam omnibus admirationem sui excitabat, primum vt ista de martyribus audiuerat, pacato & tranquillo animo perstitisse: & vultum omnemque mentis statum constantem & immobilem conseruasse. Et quamuis in animo haberet, illic in ciuitate manere, tamen familiaribus petentibus obsecrantibusque, vt se inde subduceret, demum morem gessisse: ad villam non longe ab vrbe distantem progressum esse, ibique cum paucis amicorum commoratum: & dies noctesque nihil aliud molitum, quam preces obnixè & instanter ad Dominum fundere: quibus quidem suppliciter efflagitabat, (hoc enim erat illi semper in more positum) vt pax tranquilla concederetur ecclesiis. Ac triduo antequamprehendebatur, cum in precibus attentè positus, somno oppressus esset, noctu in visione secundum quietem vidisse dicitur cervical flamma accensum de repente consumi conficique. Qua quidem re è somno excitatum, statim visum suum iis qui vnà aderant exposuisse: & quod futurum erat, mente fere præfagientem, apertè suis prædixisse necessarius, se flammaram incendiis corpori circumiectis vitam pro Christo profundere oportere. Tandem igitur cum illi, qui eum, omni cura & diligentia conquirebant instarent, iterum incredibili studio & amore erga fratres compulsus in aliam villam se transulisse ferunt: quo quidem non longo tempore post, qui illum insequerentur, recta peruenisse: duosque illius loci pueros comprehensisse: atque alterius illorum indicio, vbi verberibus eum ceciderant, ad Polycarpi diuersorium accessisse. Qui sub crepusculum aduentantes, certiores fiebant, eum in superiori conclaui assidere. Ex quo loco licet perfacile in aliam domum se recipere potuisset, noluisse tamen: Sed dixisse, fiat voluntas domini. Quem, vt illos adesse intelligebat, refert epistola, descendisse per gradus, & cum illis adeò sereno ac placido vultu, colloctum esse, vt qui virum antea ignorassent, cum oculos in canam eius & ingrauescentem ætatem, in venerandam quoque & constantem vultus moderationem, coniecissent, viderentur sibi rem permiram videre: rogarentque ab se ipsi mutuò: tanta ne, quæso, festinatio in tali

fene

ſeneprehendēdo ſuſcipi debuiffet. Iſtum autē abiecta
 cunctatione, primum menſam illis actutum apponi iuſſiſſe,
 deinde oraffe vt cibum large & affatim ſumerent, vnā
 que horam, qua liberè orationi vacaret poſtulaffe. Qua
 ei conceſſa, ſurrexiſſe, & gratia Domini cumulatè reple-
 tum adeò ardentè precatum eſſe, vt qui præſto illum au-
 dirent orantem, admiratione propè obſtupēſcerent, cō-
 plureſq; illorum tam ſpectatum, tamque eximia & diuina
 virtute præditum ſenem, morte affici vehementer condo-
 leſcerent. Poſt iſta reliqua illius hiſtoria eſt ad verbum
 in eadem epiſtola hoc modo explicata. Vt primum finem
 precandi fecerat & memoria repetierat omnia, quæcun-
 que illi in vita aliquando contigiſſent, ſiue magna illa
 fuiſſent, ſiue exigua: ſiue glorioſa ſiue ingloria: & to-
 tam deniq; eccleſiam catholicam per vniuerſum orbem
 diſperſam, præſibus Deo commendauerat, cum iam hora
 abeundi inſtaret, ſatellites eum aſino impositum, verſus
 urbem die feſto magni ſabbati deduxere. Herodes, qui
 præfectus pacis dicebatur, & pater illius Nicetes, illi ob-
 uiam prodire: qui vbi illum ad ſe in rhedam tranſtulerāt,
 propter eum aſidētes, ei perſuadere conati ſunt ad hūc
 modum: Quid mali eſt, iſtud dicere (Domine Cæſar) &
 illic ſacrificare, & ſic tandem ſaluū euadere & incolu-
 mem? Polycarpus primò nullum dedit reſponſum, ſed il-
 lis magis inſtantibus, ſic tandem locutus eſt. Non factu-
 rus ſum aliquando, quod mihi conſulitis. Iſti igitur ſpe-
 illius in ſuam ſententiam pertrahendi deiecti, contume-
 lioſa verba in eum iaciunt: & tanta cum celeritate de cur-
 ru præcipitant, vt inde delapſus, tibiam magnoperè lace-
 raret læderetq;. At ille de ea re minimè laboratus, quaſi
 nihil mali fuiſſet perpeſſus, lubenti animo à ſatellitibus
 ductatus, ſatis incitato gradu ad ſtadium proficiſcitur.
 Polycarpo igitur in ſtadium ingredienti, vox è cælo de-
 miſſa dixit: Fortis eſto Polycarpe, & excelſo animo rem-
 gere: Eum à quo eſſet vox perfecta vidit nemo: vocē au-
 tem multi è noſtris audiuerūt: ſed propter tumultū in ſta-
 dio concitatū multitudo omnino eā audire non potuit.
 Illo igitur ad iudicē deducto, ſimulatq; intellectū erat,
 Polycarpū fuiſſe cōprehēſum, ingēs tumultus ciebatur.

EVSEBII HISTORIAE

Ex quo proconsul vbi accessit, sciscitatus est: tunc es Polycarpus? Polycarpus se eundem esse fatebatur. Tum suadere proconsul, vt Christum negaret, Sic locutus. Reuerere ætatem tuam: & alia his similia, quæ ab eiusmodi viris dici solent. Iura per Cæsaris fortunam: Respice. dic tolle impios. Polycarpus graui & constanti vultu in vniuersam multitudinem, quæ erat in stadio, intuens, & manum versus eos intendens, cum gemitu oculis in cælum sublatis, dixit. Tolle impios. Præfidi, cum amplius instaret, diceretque, Iurato: conuitiis Christum afficito, & te dimittam, respondit Polycarpus. Octoginta sex annos illi iam inseruiui, & nullo me hactenus affecit incommodo. Quo modo igitur regem meum, qui me ad hoc vsque tempus seruauerit incolumen, contumeliosis verbis possum afficere? Proconsule denuò vrgente ac dicente, Iura per Cæsaris fortunam: Polycarpus si, inquit, ad inanem ostentationem requiris, vt per Cæsaris fortunam iurem, (Sic enim vocas) & me qui sim ignorare præ te fers, sic, vt liberè & ingenuè loquar, accipito: Christianus sum. Quod si placet Christiani professionem cognoscere, da mihi diem, & audies. Tum proconsul, istud, inquit, persuade populo. Tibi equidem inquit Polycarpus, rationem & sententiam meam, (Magistratibus enim & potestatibus à Deo constitutis, eum honorem, qui nostrorum animorum saluti, nostræque religioni nihil afferant detrimenti, pro dignitate tribuere docemur) impertire non grauabor: sed illos non satis dignos existimo, quibus de fide nostra per responsum satisfaciam. Et proconsul bestias, inquit, habeo in promptu, Istis te obijciam laniandum, nisi te maturè pœnituerit. Accerse, inquit: nam nobis rata ac decreta stat sententia, & multum ab eo absumus, vt aliquando animo mutato, nos meliorum pœniteat, quo deteriora sequamur. A sæuitia & crudelitate ad æquitatem & modestiam traduci, est pulchra sane mutatio. Ad quem rursus proconsul, te, inquit, ardentibus flammarum incendiis domitum & mansuetum reddam, si bestiarum laniatus contempnas, & non respicias ocyus. Tum Polycarpus, ignem, inquit, mihi

, mihi minitaris, qui ad tempus exardescit ille quidem,
 , sed paulo post penitus extinguitur. verum ignem illum
 , futuri iudicij, ad perpetuum impiorum supplicium &
 , cruciatum referuatum, omnino ignoras. Sed quid cun-
 , ctaris? Profer bestias, aut aliud quod lubet. Ista & alia
 , complura locutus, tanto vultus decore & gratia imbu-
 , tus est, tantaque animi fidentia & alacritate expletus,
 , uti his, quæ ei essent tam minaciter obiectata, non modo
 , non conturbatus, succumberet, sed contra certè illum
 , ipsum proconsulem admirabili sua constantia & graui-
 , tate prorsus obstupesceret. Proconsul præconem mittit,
 , qui in medio stadio istud ter prædicaret: Polycarpus pro-
 , fessus est se Christianum esse. Quæ vox cū esset à præco-
 , ne emissa, vniuersa tum gentium, tum Iudeorum multitudo,
 , qui Smyrnam incolebant, animi impetu & bile effrena-
 , ta exardescens, alta voce clamare: Iste est Asiæ doctor,
 , iste Christianorum pater, iste nostrorum deorum euer-
 , sor, iste denique est, qui adeo multos perdocuit, ut ne-
 , que diis sacrificent, neque eos adorent. Quæ cum es-
 , sent locuti, vociferari, & rogare Philippum numera-
 , rium, ut leonem, qui Polycarpum discerneret, emitte-
 , ret. Hic verò respondere, non esse ei integrum: quo-
 , niam iam ferarum certamina confecta erant. Tunc illis
 , visum est vno consensu clamando instare, ut Polycar-
 , pus viuus in rogam conijcerentur. Ita enim factum o-
 , portuerat, ut visio, quæ de cervicali illi apparuisset,
 , compleretur. Quod quidem cum ardens videret, Deum
 , præcatus paululum, ad fideles tandem, qui cū eo erant, se
 , conuertit: & mente, prophetico more futura præfagi-
 , ens, dixit: me viuum oportet cremari. Ista igitur erant
 , tanta cum celeritate suscepta, ut dicto penè citius pro-
 , pterea geri viderentur: quòd cum frequens hominum
 , turba, & ex officinis, & ex balneis ligna sarmenta que a-
 , ctutum coaceruabat, tum maximè Iudæi ad hoc facinus
 , (sic enim illorum mos in eiusmodi negotio erat) ope-
 , ram propenso animo conferebant. Verum ubi rogam
 , extructus, & paratus erat, Polycarpus soluto cingulo &
 , omnibus vestibus exutis, calceos etiam sibi extrahere
 , cepit: quod quidem antea non aliquando facere con-

EVSEBII HISTORIAE

suerant, propterea quòd singuli fideles magno studio
 inter se contendebant, quis primum ei in eo munere in-
 seruiens, corpus illius posset contrectare. Nam in toto
 ætatis curriculo etiam antè canitiem, propter vitam ho-
 nestè actà probeq; moratà magnopere celebratur. Paulò
 pòst igitur instrumenta, quibus in rogo firmè teneretur
 apparatus, corpori illius circumiiciuntur: Et cum illum
 clavis vellèt affigere, dixit: Sinite me hoc modo. Nā qui
 mihi patientiam ad ignis flammam sustinēdas pro sua cle-
 mentia largitur, largietur etiam, vt sine commissuris cla-
 uorum, quibus me affigere statuitis, constans absque
 vlla corporis commotione rogo adhærescā. Idcirco illū
 non clavis, sed vinculis solum colligarunt. Qui manibus
 à tergo circumplicatis cōstrictisq;, tanquam aries in si-
 gnis ex immenso grege delectus, vt holocaustum gratū
 & acceptum fieret Deo omnipotenti, sic locutus est. Pa-
 ter dilecti & benedicti filii tui Iesu Christi, per quem tui
 cognitionem accepimus, Deus Angelorū & potestātū,
 Deus totius creaturæ, & iustorum cuiusq; generis, qui
 viuunt in conspectu tuo, tibi gratias ago, quòd me huius
 diei & horæ celebritate donasti, in qua cū in martyrum
 numero, tum in calice passionis Christi tui, tormento-
 rum particeps fiam, in resurrectionem vitæ æternæ, tam
 animæ quàm corporis, per immortalē spiritus sancti vir-
 tutē, inter quos, quæso, martyres, hodiè in cōspectu tuo
 pro hostia pingui & accepta admittar. Sicut præparasti,
 præsignificasti, & iā tandē cōpleuisti, qui Deus verus es
 & omnis mēdacijs expers. Ac propterea præ cæteris om-
 nibus te laudo, te benedico, te glorifico, per Iesum Chri-
 stū dilectū tuū filiū pontificē æternū, per quem tibi cum
 eo in spiritu sancto gloria nunc & in futura secula secu-
 lorum. Amen. Hanc vocem, amen, vbi emiserat, & oran-
 di finem fecerat, carnifices, quibus ignis extruendi cura
 imponebatur, rogam incenderunt. Qui vbi ardentem
 flammam effuderat, miraculum ingens illis quibus idem
 videre à Deo concessum fuit, quique ad ea, quæ gerebā-
 tur, cæteris fidelibus verè in posterum narranda erant
 reseruari, visum est. Ignis enim fornicis speciem gerens,
 tanquam velum nauigij ventorum flatibus turgescens,
 corpus

corpus martyris vndique obuallat. Ille in medio consti-
 tit, non tanquam caro exusta, sed tanquam aurum & ar-
 gentum in camino ignis ardore probatum. Quinetiã tan-
 tum & tam fragrantem odorem inde hauriebamus, vt
 idem velut ex thure odorifero, aut alio quouis preciofo
 aromate efflatus videretur. Ad extremum igitur cum ne
 farii & impii homines eius corpus ab igne minimè posse
 consumi viderent, carnifici mandata dederunt, vt pro-
 pius ad rogam progressus, illum ense stricto confode-
 ret. Qua re confecta, tanta cruoris copia effluxit, vt igne
 prorsus extingueret, & vniuersa multitudo quæreret se-
 cum magna cum admiratione, vtrum tantum esset discri-
 minis inter infideles & electos: ex quorum numero iste
 Polycarpus vnus erat, vir nostris temporibus omnium
 facile præstantissimus: catholicæ Smyrnenfis ecclesiæ
 Episcopus, Doctor Apostolicus, & Propheta pius. Nam
 quodcumque verbum ex eius ore exhibat, idem vel iam
 expletum erat, vel postea pro certo explendum. Inuidus
 igitur, odiosus, & iustorum hominum generi semper in-
 festus diabolus, cum martyrii eius amplitudinem, cumq;
 incorruptam & integram vsque à teneris vnguiculis vi-
 uendi rationem, immortalitatis corona renumeratam,
 eumque ipsum propterea stabili & certo premio vitæ
 æternæ donatum cerneret, omni cura & cogitatione eo
 incubuit, ne corpus eius à nobis inde auferretur, idque
 adeo cum permulti è nostris permagna cupiditate duce-
 rentur, & huius rei efficiendæ, & sanctæ illibatæ que car-
 nis perfruendæ. Nam certi homines Nicetem Patrem
 Herodis, Dalcæ fratrem submonebant, vt præsidem ex-
 oraret, ne corpus eius cuiquam daret: ne Christiani, in-
 quiunt, crucifixo illo derelicto, hunc venerari incipiant.
 Atque hæc Iudæis submonebantibus, obnixæque instanti-
 bus aggressi sunt. Iudæi autem nos, quibus in ani-
 mo erat illum ex igne eximere, accuratè obseruabant:
 At illud quidem miseri penitus ignorabant, nimirum
 nos non aliquando in animum posse inducere, vt
 vel Christum deseramus, qui pro salute omni-
 um, qui in toto mundo salui sint futuri, crucis tor-
 menta perpessus sit, vel alium quempiam aliquando
 K 4 colamus,

EVSEBII HISTORIAE

colamus, vt Deum. Illum enim, qui verè Dei filius est, adoramus. Martyres autem, vt discipulos, & imitatores Domini propter incredibilem eorum beneuolentiam, quam in proprium regem, & magistrum declarauerunt, meritò amplexamur: quorum nos, cum in pietate discipulos, tum consortes in gloria fore optamus. Centurio autem, cum videret Iudæos instare contentius, corpus martyris in medio poni, & vt gentium mos fert, igne comburi iubet. Sic nos postea ossa eius potiora lapillis prætoriosis, auroq; puriora, ex cineribus selecta, eo loco reposuimus, qui illis erat decorus consentaneusq;. Vbi sanè nobis in vnum aliquando coactis Dominus præstabit vt celebrem eius martirij diem, instar natalis festi, cum exultatione & gaudio, quantum fieri potest maximo recolamus: idq; cum ad martyrû memoriã, qui antea tale certamen confecerint, tum ad eorû exercitationem, mentisque ad talem constantiam præparationem, qui postea Christum eo genere mortis ingenuè confessuri sint. Ista de beato Polycarpo qui Smyrnæ martyrû obiit, cū aliis duodecim ex Philadelphia profectis, qui idem genus mortis lubentes pertulerunt, literis madata sunt. Qui solus præ cæteris, multò maxima nominis celebritate apud omnes floruit: vsque adeo vt ipsis gentibus vbiq; locorû frequens in ore & sermone versetur: Talem quidè exitum, res ab admirabili & Apostolico Polycarpo gesta, tandè consecutæ sunt. Cuius historiam in ea, quam declarauimus, epistola, fratres ecclesiæ Smyrnenfis accuratè narrarunt. Alia etiã aliorû martyria, Smyrnæ eodem temporis momento, quo Polycarpus martyrû perpetiebatur, factitata, in eam de eo conscriptam epistolam congesta sunt. Inter quos Metrodorus presbyter, qui erroris à Marcione inuecti fautor esse putabatur, in ignem iniectus, migravit è vita. Ex martyribus item, qui id temporis obierunt, vnus erat Pionius fama peruagata, & multorum præconiis eximius. Cuius confessiones sigillatim habitas, cuius ingenuam sermonis libertatem, cuius apologias pro fide coram populo & magistratibus recitatas, cuius conciones ad docendum accommodatas, cuius benigna his, qui præ persecutiõis acerbitate,

animis

animis omninò cecidisset, humanitatis officia tributa, cuius iucundas & gratas consolationes, quas in carcere fratribus, qui ad eum ingrediebantur, adhibuit, quæ præterea tormenta sustinuerit, quos in eisdem dolores tolerauerit, quàm acerbos clauorum confixus pertulerit, quantam in rogo animi magnitudinem ostenderit, qualem denique & quàm insignem mortem, præter alias omnes res ab eo tanta cum admiratione gestas, subiuerit, eos quibus lubitum est cognoscere, ad libellum à nobis de veterum sanctorum martyriis in vnum redactis editum (quæ quidem omnia facta illius plenissimè complectitur) amandamus. Sequuntur deinceps in eadem epistola facta memoratu digna aliorum martyrum, qui Pergami, quæ est vrbs Asiæ, mortem oppetiuerunt: vt Carpi Papyli, & mulieris Agathonice, qui post multas & eximias fidei ac religionis nostræ confessiones, martyrio gloriosam mortem assecuti sunt.

Quomodo Iustinus Philosophus Christi verbum Romæ professus, martyrium subierit.

CAP. XV.

Temporibus iisdem Iustinus, de quo paulò ante mentio facta est, vbi secundum librum, quem pro religionis nostræ defensione edidit, imperatoribus supra scitatis dedicauerat, perdito Crescentis Philosophi Cynici conatu (qui quidem caninæ & appellationis & professionis cognomen, quod sibi ipse imposuerat, vita verè & moribus exprimebat) asturè propterea illi paratis insidias, quod sæpenumero in disceptatione multis audientibus, cum coarguisset, tandem pro veritatis, quàm tam strenuè semper propugnasset, per gloriosum martyrium eximiam vitæ æternæ coronam consecutus est. Quod quidem ille ipse, qui veritatis semper studiosissimus fuit, in Apologia sua, quam dudum commemorauimus, propè sicut erat de eo futurum, mente & cogitatione præcipiens, his ipsis verbis satis perspicuè declarat.

Equidem expecto, vt vel ab aliquo istorum, qui nomine *Iust. fo.*
 solum Philosophi sunt, vitæ meæ parentur insidiæ, & *131.*
 fuisse conuassatus obterar, vel à Crescente saltem non
 K 5 Philo-

EVSEBII HISTORIAE

Philosopho, id est sapientiæ studioso, sed Philocompo, id est auido inanis gloriæ. Non enim Philosophus dicitur meretur, qui Christianos velut impios insinuat, eosq; illarum rerû propalâ reos agit, quorû ipse prorsus ignarus sit. Hocq; eò moliens quò solû desyderio & voluntati imperitiæ multitudinis, quâ ipse ac sui similes errore cæcauerût, satisfaciat. Quod si cû Christi doctrinâ non perlegerit, in nos tâ nequiter incurset, omnino neq; est, plebeis imperitisq;e hominibus (qui maxima ex parte præcauet, ne de his, quæ nõ norint, vel temerè disceptet, vel falsa testimonia dicât) multò planè deterior. Si verò cû perlegerit, magnû in illis & abditû mysteriû nõ intelligat, aut cû intellexerit (ne veniat in suspicionem quòd eius religionis sit) hæc agat, est multò planè ignauior & nequior: qui quidè imperita ac temeraria vulgi opinione & inani metu victus, tâ turpiter succûbit ceditq;. Me aut multas quæstiones illi proponentè, multaq; ab eo sciscitantè, tandè perspexisse, planeq; deprehèdisse eû renera nihil scire, velim vobis certo esse persuasum. Et quid vera dico, si minus sermonis nostri cõgressus & colloquia ad vos hætenus relata fuerint, paratus equidè sum, corâ vobis denuo cû illo de his, quæ ab illo rogabâ disputare. Atq; istam disputationè audire, nõ erit à vestra regia & augusta maiestate alienû, Verùm si vobis tum quæstiones à me propositæ, tum illius ad easdem responsa explorete cognita & perspecta sint, satis perspicuè intelligere poteritis, eum aut nostræ religionis ne verbum quidem scire, aut si sciat ille quidem, non tamen propter auditores audeat dicere, non Philosophum (vt antea dixi) id est studiosum sapientiæ, sed Philodoxum, hoc est, inanis gloriæ appetentem esse manifestò coargui, quippe qui ne Socraticam quidem differendi rationem, quæ sanè non parui facienda est, vlla ex parte sequi voluerit, hæc Iustinus. Quòd autem secundum illius ipsius prædicationem, Crescentis insidiis appenitus, mortem obierit, Tatianus vir planè cum primo ætatis suæ tempore græcis disciplinis deditus, tum in isdè postea non exiguam gloriæ amplitudinem assecutus, (qui quidem plurima monumenta scriptis prodita post se reliquit) in libro,

libro quem cōtra gentiles cōponebat, sic ferè cōmemo-
 rat. Iustinus omnium admiratione cum primis eximius,
 rectè quidem effatus est eos, quos dixi, Philosophos la-
 tronibus similes esse. Deinde vbi alia quædam de eodem
 hominum genere retulerit, ista addit. Crescens quidem,
 qui in magna illa eximiaque vrbe domiciliū suum collo-
 cauerat: Sicut omnes nefario puerorum concubitu su-
 perauit: sic auaritiæ quoq; admodū deditus fuit: qui cū
 alios ad mortem contemnendam esset cohortatus, ipse
 eandē admodū extimuit: adeò vt Iustinū p̄pterea, quòd
 dū veritatē prædicare studebat, philosophos, helluones
 & veteratores esse coarguisset, morte, tanquam aliquo
 magno malo circumretire laboraret.

*De martyribus, quos Iustinus separato volumine com-
 memorat. CAP. XVI.*

Iustini verò martyrii (vt docuimus) talis causa perhi-
 beretur, qui quidem in priore sua etiam Apologia an-
 teq̄ martyrii certamen, quod obierat, cōmemorat, ali-
 orum qui ante illum martyrium perpessi fuissent, facit
 mentionē: atq; adeo ista, quæ sequuntur, (quæ planè ad
 nostrum institutum non parum accommodata putamus)
 narrat hoc modo. Mulier quædā cuidā viro magna lasciu-
 uia diffuenti, in matrimoniū data fuit: quæ quanquā iam
 antea eodem intemperantiæ vitio contaminata erat, ta-
 men simul ac Christi doctrina ac præceptis erat erudita,
 non solum ipsa cœpit valde moderate & temperanter se
 gerere, sed viro etiam persuadere, vt similiter se tempe-
 rantia & vitæ modestiæ dederet: doctrine præcepta, quæ
 didicerat, ei referre, cōmonstrareque suppliciū his, qui
 neque temperate, neque recta ratione vitam degunt,
 perpetuo & æterno igne infligendum. At ille eisdem li-
 bidinis vestigiis insistent, suorum improbè factorum
 turpitudine, vxoris animum abs se penitus abalienauit.
 Nam hæc, cum in eodem lecto cum viro, qui contra
 naturæ legem, atq; adeò contra ius fasque omne, toto
 pectore (vt dicitur) omnes omnino voluptatis vias
 instare pergebat, de reliquo cubare nefas duceret,
 cupiebat, lege coniugii rupta, ab illo separari.

At

*Iust. fo.
 129.*

EVSEBII HISTORIAE

At postquã ab amicis qui consilium dederunt, vt adhuc, cum eo perseueraret, perinde ac vir iam spem quandam, suã vitã commutandã ostentaret, dissuasa, deq; sententia depulsa est: & inuita seipsam comprimens, ad tempus commorata. Cæterum vbi eius vir Alexandriam profectus, se maioribus sceleribus obstringere nuntiabatur, illa ne scelerum & flagitiorum ab eo impiè admissorum, si in coniugio perstaret, particeps & socia fieret (præsertim cum non victus solum esset, sed tori etiam confors) dato ei libello repudij, sic enim appellamus, penitus ab illo discessit. Honestus ille scilicet & bonus eius maritus) quem planè magnam lætitiã eò capere oportuerat, quod nõ modo eius vxor sua prauè facta, quæ olim ebrietate, & quouis vitiorum genere effusè exultans, cū seruis & mercenarijs consueuisset alacri animo & prompto consciscere, omnino exuisset, sed etiam eum eadem molementem vehementer esset hortata, vt prorsus desisteret) honestus ille, inquam maritus, cum eius repudiasset consilium, eam discedere cupiẽtem grauiter apud tuam Maest. accusauit, & Christianam esse asseruit. Vnde illa quidem, tibi qui nõ stri imperium geris, querelæ libellum obtulit: primum obtestata, vt sibi suæ rei familiaris dispensandę potestas permitteretur. Quã quidem ordine, semel disposita, pollicita est se deinceps crimini obiecto, responsuram. Quod quidem ei faciliè concessisti. Ille autem, qui eius aliquando maritus fuisset, cum nihil posset, amplius in præsentia contra eam dicere, in Ptolomæum, quendam eius in sacris literis magistrum (quem Urbicius, præfectus graui afficiebat supplicio) omnem suam maleuolentiam transfudit: idq; hac arte & fallacia, Centurioni amico suo, persuasit, vt Ptolomæum seorsum præhensum vel hoc vnum interrogaret, vtrum esset Christianus necne. Atque Ptolomæum, vtpote veritatis fautorem, qui animum neque fraude, neque mendacijs aliquando inquinauisset, cum se Christianum ingenuè esset, confessus, Centurio in carcerem denuò compegit, & longo temporis spatio in ea custodia illum grauiter & acerbè afflictauit. Tandem verò cum Ptolomæus ad Urbicium adduceretur, & similiter istud solum rogaretur, ab eo,

ab eo, esset ne Christianus an non: Ipse rectè factorū cōscientia fretus, ob amorem quo Christi doctrinam complectebatur, eximium diuinæ religionis, quam profitebatur, mysterium liberè denuò confessus est. Qui enim negat se esse, quem se profiteatur esse, aut certe negat quia professionem ipsam improbet, aut eam confiteri recusat, quia sibi cōsciū sit, se vitam indignam illa professione, & ab eius institutis longè alienam traduxisse. Quorum neutrum in verè Christianum aliquando poterit incidere. Urbiciū autem cum illum ad supplicium adduci præcepisset, Lucius quidam (qui etiam Christianus erat) cum iudiciū adeò temere & inconsideratè factum intelligeret, sic cōpellat, quid causæ est, cur hominem, qui neque adulterium neque stuprum, cuiquam intulerit, neque homicida, neque fur, neq; expilator sit, neque quicquam denique sceleris cōsciū esse deprehensus fuerit, sed solum Christiani nomen apertè confessus, tanta pœna multare statueris. Crede mihi Urbici, neq; Imperatori pio decora & conuenientia, neque Philosopho Cæsaris filio digna, neque sacro Senatui congrua decernis. Tum ille nullo alio dato responso, sic Lucium alloquitur. Tu etiam vt mihi videris, ex eo numero es. Quod cum Lucius constanter asseuerasset, illum itidem in cruciatum abripi mandauit. Iste permagnam se ei debere gratiam fatebatur: nam ita se non iniquis solum & improbis eiusmodi dominis liberatum fore dixit, sed etiam ad bonum patrem, & clementem regem Deum recta profecturum. Alius præterea tertius his interueniēs, ad idem supplicium subeundum adiudicatus est. Quibus sane Iustinus aptè & congruenter, eas voces, quas iam dudum memorauimus, adiungit. Et ipse equidem, expecto, vt ab aliquo istorum, qui nomine duntaxat Philosophi sunt, vitæ meæ parentur insidiæ, & quæ sequuntur.

Quinam ad nos Iustini libri peruenerint.

CAP. XVII.

Hic Iustinus multa sanè & præclara sui ingenij sacrarum literarum cognitione accuratè informati, & in eisdem valdè diligenter exercitati, monumenta nobis

EUSEBII HISTORIAE

nobis reliquit: eaque certè plena vtilitatis & còmodi cuiusque generis. Ad quæ quidè studiosos quosq; mittimus, simulatq; ex illis, ea tantummodo, quæ ad nostram notitiam peruenerint ad legentium vtilitatem percensuerimus. Est vnus quidam illius liber Antonino cognomèto Pio, liberis eius, & Senatui Ro. dedicatus, qui nostræ religionis & institutorû ppugnatione còplectitur. Alter autem qui secundâ pro fide nostra continet Apologiam: quæ eius imperatoris, quæ diximus, successori & gentili, Antonino Vero (cuius tempora in præsentia persequimur) obtulit. Alius item libellus est contra Gentiles ab eo editus, in quo vbi de multis rebus, quæ tum apud nos, tû apud Gentiles Philosophos quæri soleant, longû sermonem habuerit, tandem de dæmonû natura differit: quæ iam oratione explicare nõ est opus. Aliud præterea eius opus contra Gentiles scriptum, in manus nostras peruenit: quod Elenchum inscripsit. Et præter ista, est aliud de Dei monarchia, quâ nõ solû testimoniis ex sacris literis, quæ apud nos sunt, sed etiam ex gentilium libris petitis firmè comprobatur. Aliud cuius inscriptionem fecit Psaltè: Alius porrò de anima commentarius, in quo variis positis quæstionibus de argumento, quod instituit, Græcorum philosophorû opiniones citat: quibus tum se responsurû, tum suam ipsius sententiam alio libro separatim in idem argumentum scripto explanaturum pollicetur. Disputationem præterea aduersus Iudæos contexit, quâ in vrbe Epheso cum Tryphone Hebræorum id temporis facile præstantissimo habuerat: In quo non solû qua ratione diuina gratia ipsum ad veræ fidei doctrinam impulisset, sed etiam quàm ardenti studio antea in Philosophorum disciplinas se penitus insinuasset, & quantum deniq; studiû operamq; in veritate accuratissimè peruestigâda posuisset, perspicuè docet. In eodem etiam libro narrat de Iudæis, quo pacto insidias ad Christi doctrinâ oppugnandam comparauissent, atq; in Tryphonem, tanquam earum rerum causam & authorem grauiter inuehitur, ad hunc modum. Non solum vos, vestrorum improbe factorum, quæ patraistis, non pernituit, sed viros tandem ab Hierusalem ad hoc ipsum delectos

*Iust. fo.
43. lin. 1.*

delectos in omnes terræ oras emisistis, qui palam dicerent, sectam quandam impiorum Christianorum nuper exortam esse: aliaq; recenserent, quæ qui nos, nostraq; vitæ rationem omninò ignorent, nobis tanquam probra obiiciant. Quare non solum vobis ipsis, sed omnino etiam omnibus aliis hominibus damnum attulisse videmini. Scribit præterea quo modo ad sua ipsius vsq; tempora dona prophetiæ in ecclesia elucerent. Meminit item Ioannis Apocalypsis, eamque Apostoli esse verè affirmat. In Tryphone item coarguendo de quibusdam prophetarum testimoniis mentionem facit, quæ Iudæi è scriptura penitus exeruissent. Complures aliæ inter nonnullos fratres extant illius lucubrationes. Eius scripta tam magno æstimabantur à veteribus, tâque videbantur probata, vt Irenæus eius libenter citet testimonia. Ac primum in quarto libro contra hereses, hæc ipsa inculcat. Præclare dixit Iustinus in libro, quem scripsit contra Marcionem, ne ipsi quidem domino se fidem adhibiturum, si alium Deum præter ipsum mundi fabricatorem ei denuntiaret. Deinde in quinto libro eiusdem argumenti, iis ferè verbis non inscitè loquitur Iustinus, quòd ante domini aduentum, Satanas nunquam probra in Deum & contumelias iacere audebat: quippe nondum suam ipsius cõdemnationem pro certo nouerat. Atque ista hoc loco necessariò explicata sint, ad studiosos quosque diligenter cohortandos, vt huius libros cum primis amplexentur recolantq;. Sed de hoc scriptore hætenus.

3. cap. à
fine.

*Qui Vero imperante, Romana & Alexandrina
Ecclesiæ Antistites fuerint.*
CAP. XVIII.

IAm verò imperio Antonini Veri, de quo supra disseruimus, ad octauum annum deuoluto, cum Anicetus ecclesiæ Rom. Pontificatum vndecim annis cõtinuis perfunctus fuisset, Soter in eius locum succedit. Quinetiam vbi Celadion quatuordecim annis ecclesiam Alexandrinam procurauerat, Agrippa eam cepessit.

Qui

Qui sub eodem, Antiochenæ Ecclesiæ episcopi fuerint.

CAP. XIX.

Antiochenæ ecclesiæ, cū post Heronem Cornelius quartus ab apostolis præfuisset (quo mortuo Heros quintus ordine episcopatum obtinuit) Theophilus sextus episcopus designatus fuit.

De scriptoribus ecclesiasticis, qui horum tempestate claruerunt.

CAP. XX.

Eisdem temporibus Hegesippus in ecclesia magna cum laude floruit, qui ex superiore nostro sermone potest satis exploratè cognosci. Dyonisius etiam Corinthiorum episcopus & Pinxtus Cretæ episcopus, Philippus præterea Apollinarius, & Meliton Musanus, & Modestus, Irenæus denique etiam eodem tempore viguerunt. Quorum diligentia & labore recta integræ fidei & apostolicæ traditionis opinio ac sententia scriptis prodita, ad nos peruenit.

De Hegesippo, & ijs quorum ipse mentionem facit.

CAP. XXI.

Hegesippus quinque libris, qui ad nos peruenierunt, accuratissimam plenissimamque suæ sententiæ & opinionis de fide declarationem post se reliquit. In quibus ostendit, se in itinere Romam versus suscepto multis cum epistolis sermonem contulisse: & vnam eandemque accepisse ab omnibus doctrinæ formam & institutionem. Atque illum quidem post alia, quæ de Clementis ad Corinthios epistola disseruerit, ista quæ sequuntur narrantem audire licet. Ecclesia Corinthiorum in vera rectaque doctrina constanter perstabat vsque ad Primum, qui ibidem gessit episcopatum. Qui cum ipse, dum Romam versus nauigabam, de religione nostra cõmunicauit, & Corinthi non paucis diebus commoratus sum: in quibus dum inter nos de doctrina Catholica, multa conferebamus, non parū vterque ab alterius consuetudine cepit oblectationis: cum essem Romæ, mansi ibi vsque ad Pontificis Aniceti tempora: cuius tum quidem Eleutherus diaconus erat. Huic successit Soter, quo

quo morte extincto Eleutherus munus episcopale cap-
 scit. Nulla episcoporum sedes, successione ab Apostolis
 deducta, nulla ciuitas, in qua nõ ita obseruata essent om-
 nia, vt lex præscripserat docuerant, Prophetæ, & Domi-
 nus ipse prædicauerat. Idem author errorum suæ ætatis
 origines his vocibus planè demonstrat. Postquam Iaco-
 bus cognomento Iustus pro veritatis defensione, sicut
 & Dominus ipse trucidatus fuit, Symeon filius Cleophe
 qui auunculus Christi fuit, episcopus creatus est: quem
 omnes discipuli, quoniam Domini consobrinus erat, se-
 cundo loco suffragijs illi administrationi præfecerunt.
 Et quoniam ecclesia nondum erat falsa peruersæ Hære-
 ticorum doctrinæ inanitate corrupta, idcirco virgo ap-
 pellata fuit. At Thebulis propterea quod in petitione
 episcopatus repulsam tulerat, eam erroris labe ex occul-
 to inficere exorsus est. Qui quidem vnus erat ex eorum
 numero, qui ex septem sectis in populo Iudaico profemi-
 natis oriebantur. Ex quibus sectis originem erroris du-
 xit Symon, vnde Symoniani, & Cleobius vnde Cleobia-
 ni, & Dositheus, vnde Dositiani, & Gortheus, vnde Gor-
 theani, & Masbotheus, vnde Masbotheani. Atq; ex isto-
 rum fontibus profluxerunt Menandriani & Narcia-
 nistæ & Carpocratiani & Valentiniani, & Basilidiani, &
 Saturniliani. Quorum singuli separatim variam illam
 quidem, suam tamen & propriam inuexere opinionem.
 Ab illis item nascebantur Pseudochristi, Pseudoprophe-
 tæ, & pseudapostoli, qui adulterina & corrupta peruersæ
 doctrinæ contagione, contra Deum, & contra Christum
 eius inducta, concordiam & vnitatem ecclesiæ tanquam
 membratim discerpserunt. Idem scriptor præterea varias
 sectas, quæ inter Iudæos iam olim viguerant, recenset ad
 hunc modum. Fuerunt variæ & discrepantes sectæ inter
 eos, qui erant ex circuncisione, id est inter filios Israel,
 illæque contra tribum Iuda, & Christum ipsum introdu-
 ctæ, nimirum Essæi, Galilæi, Hemerobaptistæ, Masbo-
 thei, Samaritæ, Sadducæi, Pharisæi. Alia etiam complura
 literis prosequitur, quæ aliqua ex parte iam antea, pro vt
 tempus ferebat, commemorauimus. Nonnulla item cum
 de euangelio, quod secundum Hebræos, quodq; Syriacum

EVSEBII HISTORIAE

cum dicitur, tum separatim de Hebraicę linguę proprietate, disputat: seq; narrat tametsi erat Hebręorum stirpe ortus, ab eorum tamen religione & institutis ad fidem Christi venisse. Alia item tanquam à Judaica traditione sine scripto accepta memorat. Porro autem non hic solus, sed Irenęus, & tota veterum turba Prouerbia Salomonis, librum esse præclara eximiaque sapientia referunt, affirmabant. Quinetiam dum de sacra scripturę libris, qui inter Apocrypha numeratur, disserit, quosdam ex illis suo ipsius tempore à quibusdam hæreticis falsò confictos esse narrat.

*De Dionysio Corinthiorum episcopo, & epistolis
quas scripsit. CAP. XXII.*

Verum iam ad alios pios viros sermonem transferamus. Et primum dicamus de Dionysio: tum quod Corinthiorum ecclesię episcopalem sedem adeptus sit, tum quòd suas præclaras & diuinas vigilias non solū iis, quibus præfuit, sed aliis etiam aliarum ecclesiarum incolis affatim impertierat: & sane catholicis suis epistolis, quas ad ecclesias exarauit, omnibus permultum utilitatis attulerit. Quarum vna est ad Lacedæmonios, quę illos tum in orthodoxa & recta fide erudiat, tum de pace & vnitatem commonefaciat. Altera ad Athenienses missa, quę illos & ad veram fidem, & ad vitam ex euangelij præscripto piè degendam excitet. Qua sprete & contempta, eos vehementer reprehendit, quòd à verbo Dei penitus fere ab eo tempore desciscere cœpissent, quo Publius, qui illis præfuit, martyrium ob persecutorum tempestates, tum quidem ingruentes, fortè perpeffus est. De Quadrato etiam qui illorum ecclesię, post Publium Martyrio defunctum, creabatur episcopus, in eadem epistola mentionem facit, attestatus, quòd eius labore & industria, tum ad ecclesiam reducti essent, tum ardorem fidei prope in ipsis restinctum denuo recuperassent. Declarat præterea Dionysium Areopagitam à Paulo Apostolo ad fidem conuersum (sic enim Acta Apostolorum referunt) primum Atheniensis ecclesię episcopatum administrasse. Alia quędam extat eius epistola ad
Nico-

Act. 17.

Nicomedenses: in qua Marcionis heresim acriter impugnans, veritatis regulæ egregiè patrocinator. Ad ecclesiam item, quæ est Gortinæ, simul cum reliquis Creten- sibus ecclesiis scripsit epistolas: in quibus Philippum e- piscopum eò magnopere collaudat, quòd ecclesia, quam regebat, propter multas & generosas virtutes, quibus e- rat imbuta, testificatione omnium plurimum esset appro- bata, eamq; sedulo commonefacit, vt nefariam hæretico- rum peruersitatem omni cura & cogitatione declinet.

Aliam epistolam ecclesiæ, quæ Amaltrim obtinet, vna cū aliis Ponti ecclesiis misit. In qua Bacchylidis, & Elpisti mentionem facit: vt pote qui illum ad scribendum fuis- sent hortati: In qua etiam nonnulla loco scripturæ sacræ explicat, eorumq; episcopum Palmam nominatum citat. Multa de nuptiis & castitate illos hortatur. Et eos, qui quotunq; casu, siue grauis alicuius peccati noxa, siue hæ- retico pestiferoq; errore, ecclesia excidissent, denuo in ecclesiam, modò se totos conuerterent, clementer reci- piendos præcipit. Istis porrò alia ad Gnosios annu- meratur epistola: in qua Pinytum ecclesiæ illius episcopum admonet, ne graue onus castitatis fratribus ex necessita- te imponat, sed multitudinis accuratè consideret imbe- cillitatè. Ad quã Pinytus rescribens, quanquã Dionysiu propter epistolã veneratur ac laudat, illũ tamen è cõtra- rio obsecrat, vt iã aliquando cibũ illis impertiat solidio- rem, & perfectiore doctrina populũ eius procurationi cõ- missum educet, ne umbratili cuidã institutioni & mollĩ, instar lactis perpetuò assuefacti, puerili quadã disciplina nec opinantes consenescãt, in qua quidẽ epistola, nõ mo- do recta Pinyti de fide opinio, & cura de plebis utilita- te sibi subiectæ suscepta, verum etiã eloquẽtia, & literarũ diuinarũ intelligẽtia, tanquam in viua quadã & expressa effigie liquido patet. Extat etiã alia Dionysij ad Roma- nos epistola, episcopo Soteri, qui tum illã ecclesiã guber- nauit, dicata: Cuius quidem verba in mediũ proferre nõ erit ab instituto alienũ. Nam Romanorũ consuetudi- nem, quæ afsiduè ad hãc persecutionẽ nostra a tate gra- fantem seruata est, magnopere approbans, ista scribit. A- pud vos is mos iam inueterauit, vt omnes fratres variis

*Galimã
aliã.*

afficeretis beneficijs, & ecclesijs permultis, quæ in qua-
 que ciuitate sunt, vitæ mitteretis subsidia. Sic planè non
 solum egentium subleuatis inopiam, verum etiam fratri-
 bus qui sunt ad metalla damnati, opem fertis: sicque per
 ea beneficentiæ subsidia, quæ iam à primis ecclesiæ vestre
 iactis fundamentis passim mittere consueuistis, cum sitis
 Romani, Romanorum consuetudinem à patribus tradi-
 tam sedulo obseruatis: quam quidem certe beatus Soter
 vester episcopus, & hæcenus custodiuit diligenter, & in
 modum suo propenso studio adauxit: idque non modo
 opes in sanctos reficiendos delegatas, benignè submini-
 strando, verum etiam fratres, ad ipsum aduentantes, tan-
 quam pater indulgens & clemens in liberos, beato ac pio
 sermone ad virtutem cohortando. In hac eadem episto-
 la, etiam Clementis ad Corinthios epistolæ mentionem
 facit, declaratque ex pristino more ab antiquis tēporibus
 repetito eam in ecclesia legi solere. Sic enim loquitur.
 Hodie sacrum diem dominicum celebrauimus, in quo
 vestram epistolam, quo vos ad studium pietatis cohorta-
 remur, legimus, quam semper sicut etiam priorem nobis
 à Clemente missam ad nostram institutionem legere so-
 lemus. Præterea idem author ista de suis ipsius epistolis,
 tanquam à quibusdam deprauatis & de industria corrup-
 tis, loquitur. Epistolas rogatu quorundam fratrum, qui
 me ad scribendum impellebant conscripsi. Atque eas mi-
 nistri diaboli Zizanijs referferunt. Nam quædam pro suo
 arbitratu exemerunt, alia adiecerunt: quibus planè vè in
 extremum iudicium repositum est. Nec mirum certè si
 quidam dominicas scripturas, dedita opera, deprauare
 aggressi sint, cum has meas, quæ non sunt certè eius gene-
 ris, adulterare studuerint. Est etiam præter istas, alia que-
 dam Dionysij epistola ad Chrysophoram sororem fide-
 lissimâ missa. Cui dum ea quæ sunt eius institutioni val-
 de consentanea perscribit, alia etiam tanquam alimenta,
 rationi & menti instituendæ accõmodata impertit. Hæc
 à Dionysio scripta accepimus.

De Theophilo Anthiochenorum episcopo. CAP. XXIII.

Theophili vero (quem Antiochenæ ecclesiæ episco-
 pum fuisse supra mōstrauimus) tres libri extāt, quos reli-

religionis elementa & quasi seminaria cōplectentes, Au-
 tolyco dedicauit. Aliud item opusculum edidit, cuius
 inscriptio est, contra Hermogenis h̄eresim: in quo testi-
 monijs sumptis ex Apocalypsi Ioannis vtitur. Alij sunt
 eius libri qui ad primam Christiani in fide institutionē
 spectant. Cum verò h̄eretici tanquam Zizania, etiam id
 temporis non minus quàm antea syncera apostolicæ do-
 ctinæ semina hominū mentibus mandata labefactare ni-
 terentur, ecclesiarum vbiq; pastores, illos tanquā imma-
 nes quasdam & agrestes belluas à Christi ouibus arcere,
 & à præda depellere laborant, interdum fratres admo-
 nendo cohortandoque non rarò ipsos h̄eticos, aperto
 Marte adoriendo, & coram absque scripto, tum differen-
 do cum illis, tum eorum errores refutando, nonnunquā
 quibusdam commentarijs, quos diligenter scripserant,
 opiniones ab illis inuectas accuratissimè coarguendo.
 Theophilum autem cum alijs nonnullis contra eos viri-
 liter dimicasse ex libello quodam summa industria ab eo
 cōtra Marcionem elaborato, (qui quidem cum alijs eius
 libris quos diximus, est ad hoc vsq; tempus reseruatus)
 satis perspicuum est. Huic Theophilo Maximinus, qui
 episcopus ecclesiæ Antiochenæ septimus ab Apostolis
 erat, successit.

*De Philippo Gortynensis paræcie Episcopo, & de
 Modesto & Irenæo Historiographis.
 CAP. XXIII.*

Philippus porrò quem Dionysij testimonijs Ec-
 clesiæ Gortynensis Episcopum fuisse cognouimus,
 longe accuratissimum opus contra Marcionem con-
 texuit. Idem ab Irenæo factitatum est. Modestus quo-
 que egregiè præter ceteros viri illius errorem expisca-
 tus, omnium oculis subiecit ad contemplandum. Alij
 item complures scriptores extiterunt, quorum lucubra-
 tiones adhuc in permultorum fratrum manibus inte-
 grè custodiuntur.

EVSEBII HISTORIAE

De Melitone Sardeorum episcopo, & de iis
quos hic commemorat.

CAP. XXV.

*Antoni-
nū Verū
intelligit*

Ineorum numero, quos supra citauimus, fuerunt Me-
litō Sardensis ecclesiæ episcopus, & Apolinarius, epi-
scopus Hierapolitanae ecclesiæ: qui permagna fama
celebritate flourunt. Quorum vterq; separatim librum
pro fidei nostræ defensione Romanorum imperatori
(quem antea suo tempore memorauimus) dicauit. Ex o-
peribus, quæ isti duo conscripserunt, hæc quæ sequuntur
ad nostram peruenere notitiam: primum Melitonis duo
de Paschate libri. Alius de recta vitæ Christianæ institu-
tione: de prophetis alius. Liber itē de ecclesia. Alter de
die dominico. Est præterea eiusdem liber de natura ho-
minis, de eius creatione, de obedientia fidei, de sensuum
sedibus. Istis accedit liber de anima & corpore. Inter
quos est etiam liber de lauacro regenerationis, de veri-
tate, de fide, de generatione Christi. Liber etiā eiusdem
de prophetia de hospitalitate: vnus itē, qui Clavis inscri-
bitur: alius etiam de diabolo: alius de Apocalypsi Io-
annis. De Deo incarnato. Postremo liber ad Antoni-
num scriptus. In libris, quos de Paschate confecit,
tempus, quo illos scripserit, in ipso illorum exordio his
verbis refert. Cum Seruilius Paulus esset Asiæ procon-
sul (quo quidem tempore Sagaris martyrii corona do-
natus fuit) magna apud Laodiciam orta est controuersia
de paschate: quod quidem festum fortè eodem tempo-
ris articulo, quo oriebatur controuersia, incidit. Atque
illis ipsis diebus etiam ista à me de festo illo fuere per-
scripta. Huius operis meminit Clemens Alexādrinus in
libro suo de Paschate conscripto. Quem se contexuisse
memorat, ansa scribendi ex Melitonis opere arrepta.
Idem Melito in eo libro, quem Imperatori dedicauit,
eiusdem quædam mala contra nos, eo regnante patrata,
narrat. Iam quod nunquam antea accidit, totum ge-
nus piorum hominum, qui se diuino cultui penitus
addixerunt, persecutione affligitur, & nouis edictis per
vniuersam Asiam promulgatis exagitur.

Nam

, Nam impudentes & proterni calumniatores, atque adeo
 , alienarum rerum appetentes, ex his edictis occasionem
 , nacti, palam noctu atque interdium furantur, eosque ex-
 , pilant, qui nihil cuiquam omnino intulerunt iniuriæ.
 , Et paulò post ait: quòd si te præcipiente, hoc fit (iu-
 , stus enim Imperator & rex non iniusti quicquam ali-
 , quando consilio statuit) sit sanè rectè factum: atque eius-
 , modi mortis præmium lubenti animo perpetimur: istam
 , tamen vnam tibi supplices petitionem offerimus, vt tu
 , ipse primum authores talis contentionis & dissidij di-
 , spiciendos cures: deinde recto iudicio decidas, mortem
 , ne ac supplicium, an salutem & securitatè sint promeriti.
 , Sin verò istud consilium, hocque nouum decretum tua
 , autoritatè minimè sancitum est (quod planè ne contra
 , crudeles quidem & barbaros hostes statuere æquum
 , est) multo magis te obsecramus, ne tam aperto latro-
 , cinio nos spoliari permittas. Quibus item subiungit,
 , Diuina quam nos excolimus, religio antea inter Bar-
 , baros insigniter viguit, quæ cum apud gentes tuas, præ-
 , claro & eximio Augusti regno, à quo paternum duxi-
 , sti genus, floreret, ipsi imperio, quo tu potiris, cum pri-
 , mis fausto ac felici præsidio fuit. Nam ex eo tempo-
 , re Romani Imperij fines magna cum amplitudine &
 , splendore dilatati sunt: cui tu non modo iam succes-
 , sor fortunatus es, sed etiam cum filio futurus es, modo
 , diuinam illam religionem tuearis, quæ simul cum Augu-
 , sti regno apud vos cum incepta, tum vnà cum imperio
 , enutrita accreuerit: quam planè maiores tui præter alia-
 , rù religionù ritus, quos obseruabāt, magnoperè colue-
 , rūt. Atq; quæ nostra religio imperio tā preclarè cepto ma-
 , ximo planè adiuuèto & cōmodo fuerit, illud certissimo
 , argumèto esse poterit: nēpè quæ ab Augusti regno hæte-
 , nus, nihil rerum aduersarù inuectum est, sed cōtra omnia
 , cum summo splendore & amplitudine prosperè & ex ani-
 , mi cuiusq; sententia processerunt. Et quanquā Nero &
 , Domitianus, soli inter oēs imperatores inuidorù quo-
 , rundam & maleuolorù hominum suasu adducti, nostram
 , religionè ignominie & obrectatiōi exponere studebāt
 , (quorù perditio conatu falsa ista & malitiosa criminatio

EVSEBII HISTORIAE

contra Christianos & ad aures hominum allapsa est, & temeraria ac vesana consuetudine contumata) illorum tamen inscitiam & amētiam, pij & religiosi tui patres maioresque, coarguentes saepe eos, qui contra istos piæ religionis & doctrinæ professores aliquid noui moliri audebant, modestè & prudenter per edicta correxerunt. In quorum numero est Adrianus auus tuus, quem cum alijs multis, tum Fundano proconsuli, Asiæque præfecto, literas in gratiâ Christianorum scripsisse constat. Tuus item pater (qui cum vna tu summam rerum eo tempore administrabas) tum ad alias ciuitates generatim, tum ad Barissæos & ad Thesalonicenses, ad Athenenses, & ad omnes denique Græcos, nominatim mandata per literas delegauit, ne quid nouarum rerum contra nos Christianos aliquando edere molirentur. Te igitur multo potius omnia facturum, quæ à tua benignitate postulamus, pro certo sumus persuasi: quippe cum de his hominibus non eandem solum cum maioribus sententiam & mentem, sed etiam multò humaniorem, & diuinæ sapientiæ studio magis deditam teneas. Ista posita sunt iam eo opere, de quò supra docuimus. Idem author præterea in proœmio operis sui, quod breues & selectas sententias ex scripturis depromptas continet, librorum veteris testamenti, qui sunt omnium consentiente auctoritate comprobati, catalogum citat. Quem quidem isto loco ad verbum percensere necessarium duximus.

Melito Onesimo fratri S.

Quoniam sæpenumero incredibili studio erga verbū Dei incensus, à me vehemēter flagitasti, vt quædam breues & selectas sententias, ex lege & Prophetis, de Seruatore, & vniuersa fide nostrā excerptas, tibi contexerem, & item librorum veteris testamenti accuratè cognoscendorum cupiditate incitatus, quot numero sint, & quo ordine collocati, magnopere scire expetiuiisti, cum & studium tuum erga fidem, & cognoscendi auiditatem erga verbū Dei, pro certo intelligerē: & quòd pro æternæ salutis corona strenuè instar Athletæ decertans, istas res ob desiderium illud, quo erga Deum exardescis, maximè omnium præferre videare, illud planè cum
tale

tale & tam fructuosum cernerem, cumulate quoad poteram perficere elaboravi. Proinde in orientem iter suscipiens, & eousque loci proficiscens, ubi hæc & prædicata & gesta fuerunt, tum accuratè à quibusdam de veteris testamenti libris didicissem, illorù nomina hic subscripta ad te misi. Quæ sunt hæc. Moysis quinque, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium. Iesus Naue, Iudices, Ruth, Regum seu regnorum libri quatuor. Paralipomenon duo, Psalmi Dauidis, Salomonis proueria, Sapientia, Ecclesiastes, Canticum canticorù, Iob, Prophetarum libri, Esaia, Hieremia, & Duodecim prophetarum scripta in vno libro separatim contenta, Daniel, Ezechiel, Esdras. Ex quibus breues & selectas quasdam sententias excerpimus, easque in sex libros dispertiuimus. Tot libri dicuntur esse Melitonis.

De Apolinario Hierapolitarum ecclesie episcopo.

CAP. XXVI.

EX multis Apolinarij scriptis, quæ apud multos integra seruantur, ista sunt, quæ ad nos peruenerunt.

Liber ad imperatorè, de quo ante diximus, scriptus. Quinque libri contra gentiles. De veritate duo: Contra Iudæos duo: Et alii, quos deinceps scripsit contra Catharygù hæresim, quæ id quidem temporis, (quando quidem iam tum Montanus cum suis pseudoprophetis peruersæ suæ opinionis fundamenta iaciebat) tanquã nasci cœpit: atque etiam non longo tempore post, de integro renouata, multo scripsit longius. Verùm de Apolinario hætenus.

De Musano & eius scriptis, & Tatiano & eius hæresi.

CAP. XXVII.

Musani autem (quem inter eos, qui supra demonstrati sunt, numerabamus) extat quidam liber elegantissimus, ab eo scriptus aduersus quosdam fratres, qui videbantur inclinare ad hæresim eorum, qui Encratitæ dicuntur: quorum error iam tum oriri incipiens, peregrinam, pestiferam, & plenam mendacij opinionem

L 5 in vi

EVSEBII HISTORIAE

12
 in vitam hominum introduxit: cuiusque erroris Datianū
 (cuius verba de admirabili & singulari viro Iustino mar-
 tyre paulò ante posuimus) fama est authorem extitisse:
 eumque illius martyris discipulum fuisse ferunt. De-
 clarat hoc Irenæus in primo libro contra hæreses: istaq;
 simul de eo & errore suo ita scribit. Hæretici quidam,
Li. 1. c. 29 (qui ἐγκρατάς, id est continentes nuncupati sunt) tan-
 quam à Saturnini & Marcionis schola profecti, non cō-
 trahendum matrimonium prædicant, inque eo veterem
 Dei improbant fabricationem, & Deum qui masculum
 & scæminam ad humani generis propagationem creau-
 rat, tacitè reprehendūt: docentque ab animantibus, que
 apud eos ἐμψυχα appellatur abstinendum, seque pro-
 pterea ingratos Deo, qui omnia condiderat, ostendunt.
 Quinetiam saluti Adami, hominis primo omnium fabri-
 cati contradicunt. Atque iste error modo apud illos
 inuentus est, idque Tatiano quodam authore, qui primū
 istā cōtra Deū inuexit blasphemiā. Qui quidē cū esset Iu-
 stini auditor, quā diu cū eo versabatur, nihil eiusmodi in-
 apertū protulit: verū post illius martyriū, à fide ecclesiæ
 desciscēs, nomē & opinionē doctoris insolenter sibi vē-
 dicare, eaq; arroganter intumescere, & perinde quasi ceteris
 multū præstitisset, propriā doctrinæ formulam cō-
 stituere, & pari ratione cum his (qui Valentiniani vocan-
 tur) secula quædam sub aspectum minime cadentia falso
 comminisci cœpit. Atque similiter cum Marcione & Sa-
 turnino matrimonium, corruptelā esse & stuprū asserere:
 saluti Adami, contradicere, & suoapte Marte & ingenio
 rationes ad illud confirmandum excogitare. Hæc de
 Tatiano Irenæus. Non longo tempore post Seuerus
 quidam nomine, hæresim modo à nobis cōmemoratam
 mordicus tuebatur: atque illis, qui ex eo tanq̄ ex erro-
 ris fonte dimanarunt, author extitit, vt Seueriani, appel-
 latione ab eo deriuata, nominarentur. Hi autem lege,
 prophetis, & euangeliis vtuntur: sacrarum scripturarum
 sensus ac sententias pro suo arbitrato interpretantur.
 De Paulo autem apostolo malè loquuntur: Eius epistolis
 fidem

fidem abrogant: Acta quoq; apostolorū minimè recipiunt. Tatianus ille, qui erat primus eorum author & princeps, coniunctionē quandā & collectionem euangeliorum, nescio quo modo, cōposuit, illudq; opus *διὰ τεσσάρων*, id est vnum euangelium ex quatuor collectū nūcupauit: quod etiam adhuc quorundam habetur in manibus. Hūc aiūt nonnullas Pauli apostoli voces, vtpote qui dictionis ac loquendi cōpositionē in illis corrigere moliretur, audacter & temere cōmutasse. Magnū quidē librorū numerum post se reliquit. Inter quos ille apud multos quasi pleno ore celebratur, quem contra Gentiles edidit: in quo certē, tēporibus ab ipsa mundi origine repetitis, Moysen & Hæbræorū prophetas omnibus viris illustribus, qui apud Gentiles extiterint, antiquiores declarat: qui planē liber ex omnibus suis scriptis, cum pulcherrimus propter elegantia, tum propter vsum fructuosissimus esse videtur. Atq; de rebus gestis, deq; libris illorum omnium, quos antea posuimus, ista isto modo atque ratione sint à nobis cōmemorata.

De Bardasano Syro, & quæ habentur eius scriptis.

CAP. XXVIII.

Regnante isto imperatore, cum hæreses indies multitudine crescerent, in Mesopotamia Bardesanes vir quidem cum in omni doctrinæ genere exquisitissimus, tum in lingua Syriaca disertissimus, non modo cōtra eos, qui erant Marcionis æmuli, ac imitatores, verum etiam contra alios quosdam, qui varias errorum sectas defendebant, dialogos composuit: quos cum plerisq; aliis eius scriptis, lingua sua & patrio sermone diulgauit. Quos etiam discipuli eius (complures enim, quia tantum dicendo valeret, eius scholam frequentabant) ex Syriaco sermone in Græcum conuerterūt. In quorū numero est dialogus de fato ad Antoninū scriptus accuratissime. Et alia itē sunt, quæ occasione ex persecutionis calamitate id tēporis longè lateq; manante arrepta, eum cōscripsisse ferunt. Hic primum in Valentini schola educa-

educatus est. Cuius cum coarguisset errorem, multasq; & commentitias Valentini fabulas reprehendisset, videbatur sibi ipsi quodammodo se ad meliorem rectioremq; sententiã quodammodo transtulisse. Cæterum veteres erroris sordes non penitus profecto eluerat. Eodẽ tempore Soter ecclesiæ Ro. Pontifex, extremam vitæ suæ diem obiit.

Finis libri quarti.

EVSEBII CO-
GNOMENTO PAMPHILI
EPISCOPI CAESARKEAE PA-
lestinae, Ecclesiasticæ historiæ
Liber quintus.

*Quot & quomodo regnante Vero, pro pietate in
Gallia decertarint. CAP. I.*

Oter, Romanæ ecclesiæ Pontifex, cum octo annos illi muneri præfuis-
set, decessit è vita: In cuius locum
Eleutherus, duodecimus ab Apo-
stolis successit. Ad decimum sep-
timum annũ imperii Antonini Ve-
ri, grauis & acerba in nonnullis
terræ partibus persecutionis pro-
cella, ex temerario populi impetu per singulas vrbes ex-
citata, contra nos ingrauescere cœpit: in qua (sicut ex
illis martyris, quæ in vna natione forte confectæ erant,
coniectura planè licet augurari, infiniti propè martyres,
in reliquis etiam orbis terrarum regionibus, generosa
cæde pro Christo tolerata nobilitati sunt. Quæ cū me-
moriam sempiterna digna reuera viderentur, literarum
monimentis ad posteritatem tradita sunt. Ac quanquam
tota illa epistola, quæ accuratissimam istarum rerum ex-
plicationem complectitur, in libro de martyribus à no-
bis